

Pomen in problem naših spomenikov

V spomin na narodnoosvobodilni boj in ljudsko revolucijo je po vojni naše ljudstvo postavilo nešteto spomenikov. Ti spomeniki na žalost niso opisan v kategorizirani gledi na svojo pomembnost. Vsekakor bi morali uvrstiti v prvo kategorijo nekaj najpomembnejših ter z njimi oziroma njihovim pomenom seznaniti širšo javnost, predvsem pa naše šole, ker je prav na ta način mogoče nazor prikazati naš boj v vsej njegovi veličini. Poiskati bi morali tudi način, da seznanimo z njimi čimveč inozemcev, ki imajo o naši borbi pogosto zelo medle, včasih pa tudi popolnoma zgrešene pojme. Tisti, ki imamo posla s tujci, pogosto slišimo prav čudne in zanimive izjave. Te stvari doživljamo posebno ob obisku ljudi iz dežel, ki so nam najbolj naklonjene. Mnogo bi lahko o tem napisali, pa naj navedem samo nekaj primerov:

● Znan je izjava švedskih zastopnikov, ki so po obisku bolnišnice »Franje« dejali, da bi morali pot od dvignega mostu dalje prehoditi bosti in s tem izkazati padlim borcem vso zasluženo pieteto.

● Ko sem nekoč nizozemskim obiskovalcem v idrijskem muzeju pojasnjeval delovanje tiskarne »Slovenije«, so me začeli debelo gledati, in spoznal sem, da mi ne verjamejo. Ker so imeli svoje automobile, sem predlagal, da bi si vso zadevo ogledali na mestu, ker Vojsko ni daleč — in odpeljali smo se v tiskarno. Ogledali so si jo zelo natančno ter mi že tamkaj očitali pomanjkljivo zavarovanje in konserviranje. Rekli so, da bi pri njih dvignili nad takim objektom stekleno streho, če bi ga imeli. Potem so mi odkrito povedali, da na zahodu prav nič ne verjamejo raznim pisarijem in govorom, ker imajo vse to za »komunistično propagando«. Poprečen njihov človek, so rekli, si našo borbo predstavlja tako, da so nekateri najbolj razgreti odšli v gore in gozdove, kjer so streljali na Nemce, če seveda niso Nemci prej postrelili njih. »Tu pa imate tako čudovite do-

ti velike zneske, ker je njihovo vzdrževanje mnogo bolj zahtevno, kakor si nekateri predstavljajo. V sedanjih razmerah bi se prav nič ne čudil, če bi se tu ali tam odločili, da bodo kak ob-

jekt kratko malo prepustili usodi. Govorilo se je, da bi morala tudi republika prispevati svoj delež, saj gre za spomenike državnega in mednarodnega pomena. Tako govorjenje in skle-

panje pa je brez pomena, če ni v ozadju denarnega sklada! Spregovoriti moram nekaj trpkih tudi na račun obiska ozroma omogočanja obiska. Lani so imele šole pri organizaciji iz-

letov 75 % popusta. Že ob objavi smo vedeli tudi laiki, da bo za republiko to prehujo, in že takrat smo se bali najhujšega — druge skrajnosti. Obisk v »Franji« je dosegel rekord — skoraj 30.000 obiskovalcev in točno 2 milijona starih dinarjev plačane vstopnine (zadnjih 100 dinarjev je plačal čuvaj iz svojega, da je dosegel plantirani znesek!). Letos pa je prišlo tisto, česar smo se bali; popust je bil kratko malo ukinjen... Nekaj so sicer dali železnicam, pri čemer pa so pozabili, da partizanski objekti ne ležijo ob železnicah, ampak v težje dostopnih krajih, do katerih se lahko pripelješ kvečjemu z avtobusom. Potem pa še pravimo, da je treba podpirati partizanski turizem!

In posledice: obisk v »Franji« do letos pade na polovico. Na srečo jo obiskuje čedalje več inozemcev.

Prav bi bilo, če bi republika prihodnje leto odobrila avtobusnim podjetjem vsaj 50 % popusta za obisk partizanskih objektov. To je menda izvedljivo in najmanj, kar lahko napravimo. Ali nas bodo podprli naši poslanci — vsaj tisti, ki so bili partizanci?

SREČKO LOGAR,
ravnatelj Mestnega
muzeja v Idriji

(O spomenikih v Rogu pa
berite na 3. strani!)

Besede in dejanja

● Resnično nasprotje

Kljub sprejetim administrativnim ukrepom za omejevanje pravic zavarovancev in zoženju delovnega področja zdravstvenega varstva ter zdravstvene službe, s namenom stabilizacije sklada zdravstvenega zavarovanja pa zaželenega smotra ne bo mogoče doseči, dokler ne bo spremenjen sedanj sistem zdravstvenega zavarovanja in skladno s tem reorganizirana zdravstvena služba. Ne da bi spremenili sistem zdravstvenega zavarovanja, pač pa uvedli omejitve pri nujenju in sprejemanju zdravstvenega varstva, je to resnično nasprotje intencijam gospodarske reforme in samoupravljanju delovnih ljudi. Že dolgo razpravljamo, pisemo in predlagamo, da bi ta zastareli sistem zdravstvenega zavarovanja spremenili, toda nikomur ni jasno, zakaj s tem odlašamo.

Komunist — 4. VIII. 1967

● Devizni računi

Trideset tisoč občanov ima v bankah Slovenije na deviznih računih blizu 7 milijonov dolarjev, od teh 6 milijonov v Narodni banki. V prvih šestih mesecih letošnjega leta je bilo odprlih blizu 4000 novih zasebnih deviznih računov.

Delo — 4. VIII. 1967

● Poplava avtomobilov

V Jugoslaviji smo imeli pred dvanajstimi leti komaj 13.000 potniških avtomobilov — to je tisoč manj kot pred vojno — ob koncu minulega leta pa smo imeli že 444.432 registriranih motornih vozil, od tega 237.236 osebnih avtomobilov. To je sedemdesetkrat več kot pred dvanajstim leti in dvakrat več kot l. 1961; ... samo v minulem letu je delalo šofer-ski izpit več kot 350.000 državljanov.

Delavska enotnost — 5. VIII. 1967

● Literatura pred sodiščem

— »Rodilo se je sedmo dete Frušinko, ki je bila prva na svetu. To je bila prva ženska iz Monobla, razglasila, da novorojenček sploh ni podoben očetu Vasili, ampak zadržanemu knjigovodji Simčetu...« Je zapisal v svoji povesti makedonski pisatelj Kiril Donov — in se znašel pred sodiščem v Štipu. Kot klevetnika sta ga tožila zakonca Fročina in Vaso Domazecov iz Monoštipova. Pisatelju ni pomagalo zatrdjevanje, da jeznih zakoncev sploh ne pozna. Pred sodiščem je obveljala ženina: »Jaz Donova ne poznam, on pa me zagotovo pozna, kako bi sicer pisal o meni?« Epilog: trije meseci zapora za knjževnika. Pa naj še kdo reče, da pisateljski poklic ni nevaren... Delo — 9. VIII. 1967

● Vse več izvoznikov, a vse manj izvoza

Jugoslovanskih izvoznikov sadja na svetovni trg je vse več, a izvoz je po obsegu manjši, so včeraj ugotovili na seji sekcije za družbeno ekonomsko odnose v kmetijstvu republiške konference SZDL Srbije. To vpliva na pridelje in pridelovalce, kajti nenačrtovnost pri odkupu iz leta v leto vse bolj odvrca pridelovalce od tega, da bi pridelovali tudi za tuje tržnice. Po številu češpljevih dreves smo na prvem mestu na svetu, izvoz češpljev in vsega, kar se iz njih predela, pa stalno upada.

Borba — 5. VII. 1967

● Tvegati je treba dobro ime

Če vam na servisu ne morejo popraviti avtomobila, potem sodite med tistih 25 do 30 odstotkov nesrečnikov, ki jim pri nas ni pomoci. Prav tolikšen odstotek nadomestnih delov manjka servisom, da bi imeli zbirko nadomestnih delov popolno. V zadregi jim ne preostane za 100 kilogramov, kot da vas vključijo v svojo nabavno službo. Zadeva je toliko bolj zamotana, ker se morate za nabavljanje prelo oskrbeti s potnim listom, dvigniti devizno kvoto, se odpraviti v tužino in tvegati dobro ime za nedovoljeno trgovanje. Delavska enotnost — 5. VIII. 1967

● Najbogatejša žetev v zgodovini Jugoslavije

Letos smo pospravili najbogatejšo žetev v zgodovini jugoslovanskega kmetijstva. Pridelali smo pet milijonov ton pšenice: 300.000 ton več kot lani oziroma dva milijona več kot leta 1939, ki je bilo najrodovitejša leta med pridelki za 100 kilogramov na hektar večji od lanskega, oziroma obema vojnima. Povprečno je dvakrat večji od tistega v letu 1939.

Borba — 7. VIII. 1967

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SUSTERSIC
ODGOVORNI UREDNIK
CR TOMIR SINKOVEC

Leto V
Št. 32
15. VIII. 1967

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Bogata bilanca organizacijske dejavnosti

Je že tako, da — bodisi zaradi vročine in dopustov ali pa tudi iz drugih razlogov — štejemo poletne mesece v tisto razdobje, ko v mnogih združenjih in društvi zamre vsaka družbeno-politična dejavnost. Toda naj to načelo velja kjerkoli, za Zvezo združenj borcev in večino njenih združenj prav gotovo ne drži.

Nasprotno! Dejavnost v mnogih združenjih in občinskih odborih ZZB, pa tudi v odbori naših partizanskih enot se je močno dvignila prav v poletnih mesecih. Res je sicer, da sta v juliju dan borca in dan vstaje, ki zaradi svoje pomembnosti sa-

V Završnici nad Žirovnico so se zbrali predvojni komunisti, borci NOV, interniranci, politični zaporniki in drugi prebivalci iz okoljskih vasi.

Pomembno in še posebno slovesno je bilo odkritje spomeni-

jeseniško-bohinjskega odreda izid.

Se in še bi jih lahko naštevati, toda zadržimo se še nekoliko ob praznovanju dneva vstaje.

V Dekanih je bila osrednja proslava v koprski občini povezana z odkritjem spomenika 33

gi borci, ki so pionirjem pripovedovali, kaj vse so v času partizanstva to doživljali. Na Belem polju pri Hrušici so odkrili obnovljen spomenik padlim borcem, 46 talcem in drugim žrtvam vojne.

V avgustu je bilo srečanje internirancev v Mirni v Poljanah pri Dolenjskih Toplicah, na »TV 15« pa bo proslava kurirjev.

V letošnjih poletnih mesecih so podelili domicil jurišnemu bataljonu XV. divizije v Ljutomeru, šest občin ga je podelilo Kozjanskemu odredu, Pohorskiemu odredu, so ga podelili v Slovenski Bistrici, Prešernova brigada je dobila svoj domicil v Kranju, Kamniško-zasavski odred v Grosupljem, Gorjanski bataljon v Novem mestu; domicil so prejeli Cankarjev bataljon, Gorenjski odred in koroške partizanske enote.

Partizanski invalidski pevski zbor je sodeloval na proslavi v Semiču in v Vačah. Nastopil je tudi na veličastnem partizanskem zboru v Bazovici. V začetku septembra bo še proslava 25-letnice ustanovitve Gubčeve brigade na Trebeljnu in v Mokronogu. Sledila ji bo proslava obletnice goriške fronte in priključitve Goriške k Jugoslaviji in verjetno še kaj.

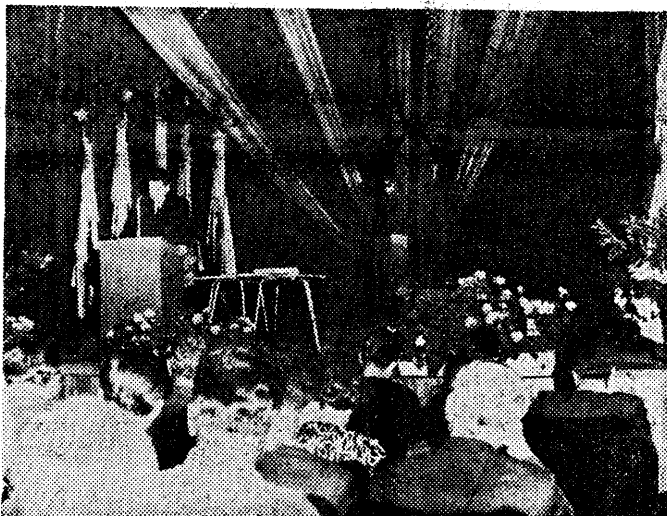
Vse navedeno nam prikazuje kar lepo bilanco družbeno-politične aktivnosti organizacij borcev v letošnjih poletnih mesecih. Vse te prireditve in proslave nas spominjajo na našo častno preteklost, dokazujejo pa tudi našo dosledno sedanost. Vseh navedenih in sličnih srečanj in slovesnosti se udeležijo tudi mladina. Zato so prav take prireditve najlepša priložnost za obujanje borbenih tradicij ter prenašanje njenih prvin na mladino, ki naj bi jih ohranila in prenašala na prihodnja pokolenja.

In te svoje poglavitne naloge se večina naših organizacij borcev dosledno zaveda.

V. M.

KOT SMO ŽE POROČALI, JE V NEDELJO, 6. AVGUSTA, DOBIL DOMICIL VEČ PARTIZANSKIH ENOT. GORNJA SLIKA JE BILA POSNETA OB SVETANOSTI NA BLEDO, KO JE SKUPŠČINA OBČINE RADOVLJICA PODELILA DOMICIL CANKARJEVEMU BATALJONU, GORENJSKEMU ODREDU IN KOROŠKIM PARTIZANSKIM ENOTAM. SVEČANOSTI STA SE UDELEŽILA TUDI FOD-

PREDSEDNIK ZVEZNE SKUPŠČINE DR. MARJAN BRECELJ IN PREDSEDNIK REPUBLIKEGA ODBORA ZZB NOV SLOVENIJE FRANC LESKOŠEK-LUKA, KI JU VIDIMO NA SLIKI, — DESNA SLIKA PA JE BILA POSNETA V MOZIRJU, KO JE TAMKAJSNJA OBČINSKA SKUPŠČINA PODELILA DOMICIL KOROŠKIM PARTIZANSKIM ENOTAM

kaze, da je med borbo na okupiranem ozemlju delovala dobro vodena in organizirana armada, ki je imela svoje bolnišnice in tiskarne — pa jih ne znate pokazati in popularizirati, da bi vsaj vaši inozemski prijatelji dobili pravo sliko o partizanstvu!

● Dvema Angležema sem moral na Vojskem dve uri razlagati delovanje bolnišnice »Franje«, ki sta jo bila obiskala, in tiskarne »Slovenije«, iz katere smo se bili vrnili. Hotela sta obiskati tudi bolnišnico »Pavlo«, in komaj sem jima dopovedal, da je nismo znali ohraniti in da bi ju do ostankov tega objekta verjetno ne znal pripeljati, vsaj ne do vseh. Potem sta mi pa še rekla, da je velika škoda, ker ne znam angleškega jezika, onadva pa nemško zelo nerada govorita. Ponujala sta mi denar vnaprej, da bi jima poslal kaj natisnjene v angleščini — pa nisem vedel, kaj naj bi jima poslal.

Take in podobne primere bi lahko našteval v nedogled. Hotel pa sem samo povedati, da se vse premalo zavedamo pomembnosti teh objektov in da jim posvečamo vse premajhno pozornost.

Za te objekte morajo danes skrbeti občine in zanje žrtvova-

ma po sebi terjata povečano aktivnost organizacij borcev — toda tudi sicer so poletni dnevi najprimernejši za razna srečanja, prireditve in proslave.

Če izvzamemo številne izlete, ki jih prirejajo naša združenja, pa tudi posamezni občinski odbori ZZB, medsebojne skupinske obiske članstva združenj in pohode po partizanskih poteh, ki jih je prav v prijetnih poletnih sončnih dneh največ, potem ostane še vedno precejšnje število pomembnih večjih prireditve, ki jih ne smemo prezreti. Le žal, da ni nikjer celotnega pregleda sestankov, srečanj in proslav v okviru organizacij borcev. A tudi tista, za katera vemo, nam potrjujejo precejšnjo dejavnost odborov in članstva ZZB NOV Slovenije.

Če začnemo s pregledom letošnjih poletnih prireditve v juniju, potem najdemo med prvimi borce Kamniško-zasavskega odreda, ki so se sestali na Vačah in obujali spomine na partizanske čase. Tudi v Lazah pri Logatcu so se zbrali borci iz tamkajšnjega območja. Temu sledita zbor kurirjev na Lokvah in srečanje na brestaniškem gradu.

Na sestanku borcev, ki je bil 1. in 2. julija v Banjaluki in ki se ga je udeležilo okrog 500 borcev iz vse države, je bilo tudi nekaj članov ZZB iz Slovenskih Konjic in Velenja.

V počastitev dneva borca je bilo širom po Sloveniji zelo veliko proslav in prireditve. Med temi naj navedemo nekatere:

Na Titovem trgu v Kopru je bilo množično zborovanje borcev in drugih občanov.

ka Djuri Djakoviću in Nikoli Hečimoviću na Ostrem vrhu.

Tem proslavam sledijo zbor internirancev in deportirancev v Zireh, srečanje borcev in vojaških vojni invalidov v Škofji Loki, spominska svečanost v Košutju pri Trebnjem, odkritje spominske plošče padlim partizanom in žrtvam fašističnega nasilja v Gornji Radgoni, zbor borcev prekomorskih brigad na Nanosu, proslava 25-letnice ustanovitve Belokranjske brigade v Semiču, sestanek borcev

v NOB padlim domačinom.

Borci Prešernove brigade so zborovali pri šempetorskem gradu pod Smarjetno goro. Zborovanja so se udeležili tudi številni prebivalci iz Kranja in drugih krajev Gorenjske. Nekdanji borci so prejeli v spomin tudi knjigo o Prešernovi brigadi.

Temu sledijo srečanja borcev iz zasavskih revirjev in Savinjske doline pohodnih pinoirjev na Kočevski Rog v zvezi s pionirskim taborom Sutjeska. Tega pohoda so se udeležili tudi mno-

Občina Trebnje, kjer ima Gubčeva brigada, ena izmed prvih štirih slovenskih brigad, svoj domicil, se pripravljajo na veliko svečanost, na letošnjo največjo brigadno proslavo.

V soboto, 2. septembra, bo v Trebnjem koncert invalidskega pevskega zbora v Kulturnem domu. Že nekaj dni prej pa bodo domača pevka in glasbena društva priredila več nastopov po večjih krajih v občini.

V nedeljo, 3. septembra, bo ob 9. uri na Trebeljnu, na kraju, kjer je bila pred 25. leti brigada ustanovljena, zbor bivših borcev. Slavnostni govor bo imel nekdanji brigadni komandant Lado Ambrožič-Novljan.

Brigadni odbor je do zdaj zbral nad 1400 imen še živih bivših borcev in bork ter podatke za okoli 400 padlih in po vojni umrlih. Računajo, da še

najmanj polovica borcev ni sporočila svojih naslovov.

Po zboru pa bo v Mokronogu, uro hoda od Trebeljnega, veliko ljudsko zborovanje, ki naj bi se ga udeležilo več tisoč ljudi. Govoril bo nekdanji brigadni komisar Viktor Avbelj-Rudi, nastopile bodo pevске in igralske skupine, potem pa bo prosta zabava. Vso oskrbo z jedo in pijačo sta prevzeli podjetji »Emona« iz Ljubljane in »Dana« iz Mirne.

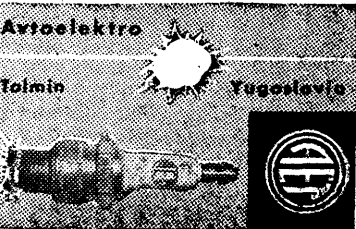
Občina Trebnje si je za svoj občinski praznik izbrala svetovno ustanovitve Gubčeve brigade na Trebeljnu. Prej je bil ta dan praznik nekdanje občine Trebeljno, po združitvi pa ga je prevzela nova, večja občina Trebnje.

Letošnji občinski praznik pričakuje občina s precejšnjimi gospodarskimi uspehi. Lani so zgradili vodovod v Mokronogu,

letos pa so položili 3 km novih cevovodov in napeljali vodo v 8 vasi. Pri tem je delala mednarodna mladinska delovna brigada, zdaj pa nadaljujejo delo slovenske brigade. Nadaljevali so regulacijo reke Mirne, v občini so zgradili 4 nove stanovanjske bloke, modernizirali nekaj trgovin in odprli tri nove, »Dana« v Mirni je zgradila nov obrat za brezalkoholne pijače, največji uspeh pa je, da so dobili sredstva za modernizacijo ceste Trebnje — Mirna — Mokronog — Trebeljno. Tako bodo odprli to prelepo dolino turizmu ter omogočili podjetjem hitrejši in cenejši prevoz izdelkov in surovin.

V Mokronogu bodo za občinski praznik odkrili spomenik padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja.

Devet borcev Gubčeve brigade se je bojevalo v njenih vr-

Potovanje v Moskvo in Leningrad

Ob 50-letnici oktobrske revolucije priredi »Putnik« Ljubljana šestdnevno potovanje s letalom v Moskvo in Leningrad (trije dnevi so dodeleni za ogled Moskve, trije pa za ogled Leningrada). Cena potovanja je 1750 N-din za osebo. — Vse informacije dobite pri »Putniku« v Ljubljani, Trg OF 15, v Mariboru, Partizanska 44 in v Sl. Bistrici.

OBISK MARŠALA TITA V ARABSKIH DRŽAVAH je še vedno eden izmed najvažnejših mednarodnih dogodkov v zadnjem tednu. Tovariš Tito je že večkrat obiskal Združeno arabsko republiko in tudi druge arabske države, s katerimi nas veže čvrsto prijateljstvo, zato je njegov obisk v sedanjih težavnih časih, ki jih te države preživljajo zaradi izraelskega napada, še posebno koristen in tudi pomemben. Oba državnika sta se v naravnosti najbližjih sodelavcev dolgo časa pogovarjala o važnih zadevah, ki se nanašajo predvsem na mir v tem delu sveta, medarabsko sodelovanje in mednarodno podporo žrtvam napada. Po razgovorih z Naserjem je tovariš Tito odšel v Irak in Sirijo, nato pa se bo vrnil v Kairo in od tam odpotoval v domovino.

V VIETNAMU SO ZDA POOSTRILE NAPADE NA SEVERNI VIETNAM kot odgovor na vrsto uspešnih akcij južnovietnamskih partizanov, v katerih so ti dosegli v neposredni bližini Saigona precejšnje uspehe. Med drugim so ameriška letala bombardirala most-jez Duma čez Rdečo reko v bližini Hanoi.

V žarišču dogodkov

in ga porušile. Ta jez in most sta življenjskega pomena za promet med severom in jugom in za vodni režim v delti te reke, ki je največja reka v Severnem Vietnamu. Napad je očitno terorističen in je njegov namen onemogočiti življenje in obdelovanje zemlje v najvažnejši poljedelski pokrajini Severnega Vietnama.

V PROSVETNEM DOMU NA OPČINAH PRI TRSTU se je 12. avgusta začel kmečki tabor, ki bo trajal do 15. avgusta ponoči. Ta prireditve je, stara šele nekaj let in se je postopno začela razvijati in uveljavljati kot praznik zamejskih kmečkih ljudi na Tržaškem, pa tudi priložnost, da se kmetje seznani z novimi kmetijskimi stroji.

V HAVANI, GLAVNEM MESTU KUBE, SE JE KONČALA konferenca latinsko-ameriške solidarnosti. Ob koncu so sprejeli udeleženci kar 50 resolucij, govoril je tudi Fidel Castro. Glavno vprašanje, o katerem so razpravljali je, ali začeti takojšnjo oboroženo gverilsko vojno in tako v južnoameriških državah ustvariti »novi Vietnam« ali pa tako kot doslej prek legalnih marksističnih strank voditi politični boj predvsem iz mest. V zvezi s tem je Fidel Castro obtožil komunistične stranke oportunistične in izjavil, da morajo take, kakršne so, izginiti. Zlasti ostro je obsodil venezuelsko komunistično stranko, ki se je odpovedala oboroženi vojni in podpiri partizanstva.

ZARADI UGRABITVE KAPITANA SOVJETSKO LADJE »SVIRSK« je nastopila nova zaostroitev v kitajsko-sovjetskih odnosih. Skupina pripadnikov Rdeče garde je namreč v luki Daljni ugrabila kapitana Viktorja Korzova in ga izročila kitajskim oblastem. Kasneje so ga pripeljali v lukko in ga tam pretepali pred očmi mornarjev, ki mu niso mogli pomagati, nato pa so ga odpeljali nazaj v zapore. Ladja »Svirsk« je pripeljala 22. julija v lukko Daljni po tovor soli.

TUDI V ZDA JE ODPOR PROTI JOHNSONOVIM POLITIKAM GLEDE VIETNAMA vedno večji. Potem ko je skupina ekstremističnih senatorjev in poslancev zahtevala še večji pritisk na oba Vietnama, je druga skupina, v kateri je bil tudi brat pokojnega predsednika Kennedyja, zahtevala od vlade, naj ponovno preuči ameriško politiko do Vietnama. Povod za to so bile vesti o zlorabah pri pripravi vojitve v južnem Vietnamu. Kennedy je dejal, da je nemogoče dobiti vojno brez podpore domačinov, volitve pa bodo v majhnem delu države pod zaščito pol milijona ameriških vojakov. Po drugi strani pa je sin črnega voditelja Lutra Kinga najavil začetek referendumov o tem, ali naj ZDA prenehajo z umazano vojno v Vietnamu ali ne. Ta referendum naj bi se začel jeseni in nadaljeval spomladi, seveda proti volji vlade.

V NIGERIJU SE NADALJUJE DRŽAVLJANSKA VOJNA, ki so jo začele čete upornega podpolkovnika Odžukua, da bi odcepile pokrajino Biafro. Po začetnih uspehih, ki so jih dosegle, se zdaj zdi, da je centralna vlada izvedla protidžarec.

FRANCIJA POD VODSTVOM PREDSEDNIKA DE GAULLA je po odpovedi gostoljubnosti štatu NATO in izstopu iz tega pakta naredila vrsto naprednih korakov v smeri pomiritve med vzhodom in zahodom. V zadnjem času je predsednik de Gaulle izjavil, da njegova vlada obsoja vsako oboroženo vmešavanje kakršnekoli države na ozemlju druge države, kot je primer v jugovzhodni Aziji in na Srednjem vzhodu. S tem je jasno povedal, da obsoja ameriško intervencijo v Vietnamu in izraelski napad.

Po vsem svetu se množijo protesti zoper ameriško intervencijo v Vietnamu, celo v ZDA. Ena izmed dveh najmočnejših držav sveta, Združene države Amerike, se z vrhunskimi dosežki tehnike znaša nad revno, izmučeno deželo. Ameriška vojska pustoši po njej, letalci zasipajo mesta in vasi z bombami, in prav malo jim je mar, ali so žrtve partizani, otroci, ženske ali starci. Po vsej sili hočejo spraviti na kolena narod, ki se bori za svojo neodvisnost.

Skupaj z naprednimi silami drugih dežel tudi jugoslovanska ljudstvo ostro obsoja ameriško intervencijo v Vietnamu, zlasti barbarsko bombardiranje Severnega Vietnama. Seveda, tudi pri nas se najdejo izjeme, ki zagovarjajo Američane, češ da se bojujejo za civilizacijo, kulturo itd. Tipičen primer zagovornika ameriške eskalacije je Ivan Petrič, kaplan v Cerkljah pri Kranju. To je nedavno dokazal v dveh pogrebnih govorih: na pogrebu Janeza Zupana v Sentjanžu na Koroskem in na pogrebu Henrika Pilarja na Trati pri Velesovem.

Kdo je bil Janez Zupan in zakaj so ga pokopali na Koroskem?

Janez Zupan je bil kmečki fant, doma s Police pri Cerkljah. Sola mu ni dala, vleklo ga je v svet, kjer je baje vse boljše in lepše kot doma. Se mladoten je pobegnil čez gore v sosednjo Avstrijo in se naselil na Koroskem, v Sentjanžu v Rožu, kjer je imel strica. Toda vleklo ga je dalje, odjadrjal je v Ameriko. Proglasil se je za begunca, ki je moral pobegniti iz domovine zaradi preganjanja, torej kot »žrtev komunizma«. In tako je — kdo ve v kakšnih okoliščinah — vstopil v ameriško vojsko ter se nekega dne znašel v Vietnamu kot pripadnik ameriškega vojnega letalstva.

Marca letos ga je kdo ve kje v tej deželi doletela smrt. Ker v Ameriki ni imel sorodnikov, so sklenili poslati njegovo truplo v domovino. Tako so ga pripeljali v Sentjanž na Koroskem. Tam je bil tudi pogreb.

ZIVLJENJE IN DELO NAŠIH ORGANIZACIJ

Prenovljena partizanska bolnišnica na Bohorju

Ob letošnjem dnevu vstaje so v Travnem lazu sredi bohorških gozdov odprli prenovljeno prvo partizansko bolnišnico na Bohorju, kateri so se leta 1944 zdravili ranjenci XIV. divizije. Člani ZB in drugih množičnih organizacij ter šolska mladina iz Brestanice in Senovega so sedem tednov s prostovoljnimi delom obnovljali to bolnišnico. Njihovi nesebični poživljajo vrednosti kakor tudi naklonjenosti brestaniške Elektrarne, Gornjega gospodarstva, Česinega podjetja Novo mesto in krške »Prekribe« se imamo zahvaliti, da je ta objekt tako skrbno in dostojno obnove. Predvsem pa smo dolžni zahvaliti tovarišu Mišku Zmavcu iz Brestanice, pobudniku akcije, ter preživeli ranjencu Matiji Oranici iz Ljubljane, ki je minulo leto s svojimi izjavami Bohor in v orjaško dobo vrezal spominske besede o skriti partizanski bolnišnici.

Okrog 400 ljudi, bivših ranjencev, borcev in družinskih koč na Bohorju mimo Petrove skale po prijetni stezi skozi bohorške gozde v približno 30 minut oddaljeno globel, ki je tisti dan čudovito oživila in prijazno sprejemala stare in mlade obiskovalce kot še nikoli prej. Z zanimanjem, pa tudi s spoštovanjem so si vsi ogledovali prenovljeno partizansko bolnišnico, do katere je bil med vojno mogoče dobiti le po divjem hudourniku. Prvotna bolnišnica je bila nekoliko globlje v zemlji, vendar taka, kot je sedanja. Rahla luč v kotu je obiskovalcem med razsvetljevala lesene posode na karkšnih so se med pohodom XIV. divizije zdravili huje ranjeni bori. Na mizici pri vstopu so vzbujali pozornost razni predmeti, ki so jih našli pri obnavljanju bolnišnice.

Ob določenih urah je pod vrhovi kosatih dreves zaigrala senovska rudarska godba. Na tribuni tik bolnišnice so bili zbrani preživeli ranjenci, predstavniki občine Krško, množičnih organizacij in bivših borcev. O Kozjanskem odredu in partizanskih bolnišnicah na Kozjanskem je govoril predsednik občine Stane Nuncić, o prvi partizanski bolnišnici na Bohorju pa je nizal svoje spomine preživeli ranjenec Ladislav Klauta iz Ljubljane. Za popestritev programa so poskrbeli pevci iz Brestanice in Senovega ter recitatorke

in mlada pevca iz Brestanice. Po enominutnem molku v spomin umrlim ranjencem, ki so iskali zdravila v tej bolnišnici, in vsem padlim borcem, je prek Bohorja odjeknila častna salva odreda predvojaške vzhajajo iz Krškega. Tovariš Karl Šterban je razdelil diplome vsem tistim, ki so največ pripomogli k obnovitvi. Ob koncu ju preprosto, a kleno in prisrčno spregovorili navzočim domačinom tovariš Ljudež Zupanec iz Ljube, čigar ime je tesno povezano s gradnjo prvotne bolnišnice, pa tudi z njeno obnovitvijo. Njegove besede so veljale vsemim umrlim in preživelim ranjencem, obnoviteljem, domačinom vsačdom in bi se ušla in utrjevala ob vseh njih vztrih nedačne preteklosti.

Slovaški odprta prenovljena

bolnišnice v Travnem lazu so se od preživelih ranjencev iz divizije, ki so se zdravili v tej bolnišnici, udeležili tovariši: Matija Oranici iz Ljubljane, Ladislav Klauta iz Ljubljane, Ivan Kluge iz Zagorja ob Savi, Dane Benčina iz Maribora, Anton Sterle iz Senečnika pri Ložu, Jaka Kulovec iz Ljubljane ter bivši partizanski bolničar Janez Biško iz Ljubljane. Njihova navzočnost je dala slavnosti še prav poseben poudarek.

Po končanem programu se je v prijazni bohorški globeli razvilo prijetno tovariško srečanje in kramljanje. Zvoki rudarske godbe so plaval pod krošnjami dreves in silili vvisku pod žgote julijske sonce, iz vsega razpoloženja se je vasil utihnil tudi pesem Bohor je naša in naša...

Rafko O.

Proslava ZB Tuhinj

Združenje borcev NOV v Tuhinju sodeluje vsako leto pri proslavi krajevnega praznika 8. julija. Na ta dan, leta 1942 so Nemci požgali vseh gradščice. Uničili so vse hiše, v ognju so našli smrt vsi moški, žene in otroke pa so odpeljali v internacijo.

Letošnja proslava, ki je bila 16. julija je bila zelo slovesna. O pomenu krajevnega praznika je govoril predsednik združenja borcev Anton Podbevšek-Srečo. Ta organizacija ima svoje prireditve vsako leto v drugem kraju. S tem je v stalnem stiku z ljudmi, tako da so njene prireditve vedno zelo dobro obiskane.

Organizacija ZB Tuhinj je med najboljškimi v občini Kamnik. Šteje 205 članov, ki so zelo delavni. Tako delavnost poznamo v teh krajih že od vsega začetka narodnoosvobodilnega gi-

banja, Tuhinjska dolina je bila med NOV zelo aktivna na kamniškem območju in je v teh krajih dala največ partizanov.

Anton Podbevšek-Srečo

Skupno s krajevnim praznikom pa smo letos praznovali tudi 20. obletnico ustanovitve organizacije ZB, ki ji že vseh dvajset let predseduje Anton Podbevšek-Srečo. V organizaciji je najbolj delaven član. V partizane je odšel 1943. leta in je tam opravljal razne dolžnosti, zlasti pri gradnji partizanskih bolnišnic. S svojim delom je veliko prispeval k zaščiti ranjencev. Sedaj je rezervni kapetan in je za svoje delo dobil več odlikovanj. Njegovo požrtvovalno delo zasluži vso pohvalo in priznanje.

Lovro

Popravek

V 28. številki našega lista je tiskarski škrtat v rubriki »Partizanska ljudska pesem« spremenil ime avtorja pesmi »Trije sinovi«. Pravilno avtorjevo ime je MIRKO ROŠ (namesto KOS). Prosimo avtorja in bralce, da tiskarni oprósti jo pomoto.

Osnovna šola v Hrpeljah naj bi nosila ime heroja Brkina

Na nedavnem posvetovanju predstavnikov občinskih odborov ZB NOV Ilirska Bistrica, Sežana, Izola, Koper ter predstavnikov vojaških enot, ki so se med vojno borile v Primorju in Istri — posvetovanje je bilo v Kopru — so sklenili predlagati občinski skupščini Sežana, naj

bi osnovno šolo v Hrpeljah imenovali po umrlem narodnem heroju Dragomirju Benčiču-Brkini. Tovariš Benčič je svojo rano mladost preživel pri svojem stricu v Hrpeljah. Tamkajšnja mladina si zato želi, da bi šola v Hrpeljah nosila ime njihovega vzornika.

A. K.

Ob tabornem ognju

Henrik Pilar je bil med vojno partizan (od leta 1943). Po vojni je živel kot kmetovalec v vasi Trata. Neko noč je zaspal s cigareto v rokah, posteljina se je vžgala in zjutraj so ga našli zadušenega. Kakor mnogi drugi bivši partizani tudi Pilar ni hodil v cerkev, toda župnišče je na prigovarjanje njegovih

V čigavem imenu govori

svojcev dovolilo zanj cerkveni pogreb. Odhór ZB je na pogreb poslal venec, predsednik krajevne organizacije se je od pokojnika poslovil pred hišo, nato je sprevod krenil proti pokopališču. Do tu bi bilo vse v redu — toda pokop je kaplan Petrič izkoristil za nagrobni govor.

O tem je pisal že Karel Makuc v »Delu« v rubriki »Pisma bralcev«, 29. julija. Navedel je, kako so mu trije udeleženci pogreba Henrika Pilarja potrdili, da se je kaplan v svojem govoru spomnil tudi nedavnega pogreba Janeza Zupana in dejal, da se Američani v Vietnamu bojujejo za »sveto stvar, za pravico in človeštvo«. To je Makuc potrdil tudi sam kaplan. (Med drugim je izjavil v nagrobnem govoru tudi to, da je bil Pilar sicer po srcu dober in veren človek, a si ni upal hoditi v cerkev, da se ne bi »izpostavljali«.)

S tem ko je dal vietnamski vojni avreolo »svete vojne«, je kaplan Petrič znova neprimerno preročil vernike, ki o tej vojni mislijo drugače in ki lahko v časopisih (ne samo naših)

ALFA STUDIO - 87 - N.B. 5

Še je čas preprečiti veliko škodo

Kočevski Rog s svojimi prostori in težko dostopnimi gozdovi je bil zavetišče partizanskim bolnišnicam in vodstvu našega osvobodilnega gibanja. Prav tam se je začela oblikovati partizanska saniteta, tako značilna za Slovenijo, tako posebna in uspešna, da je postala vzor ne samo za druge slovenske pokrajine, ampak za vso Jugoslavijo in celo za druge dežele. Sistem med seboj ločenih manjših bolnišnic, skritih v gozdovih, za katere so vedeli le redki, zavezovaljevali očij ranjenecem in bolnikom ob prihodu in odhodu — vse to se je začelo prav na Rogu...

Po vojni je naša družba takoj sprejela več ukrepov za varovanje tako važnih zgodovinskih spomenikov, kakršne so roške bolnišnice in baza 20 kot sedež vodstva osvobodilnega gibanja.

Leta 1952 je postal oskrbnik baze 20, ki obsega 27 barak, bolnišnice Zgornji Hrašnik (7 barak), Jelendol (7 barak) nekdanji partizan — domačin LOJZE

MURN, ki zdaj živi v Poljanah, doma pa je iz Podturna. Razen tega mora skrbeti še za 9 grobišč: Jelendol, Pogorelec, Stari Log, Pugled, Leseni kamen, Vinica, Komarna vas, Zgornji Hrašnik in Poljana. Baza in obe bolnišnici sta bili pod upravo zavoda za spomeniško varstvo v Ljubljani, nekaj časa sta spadali tudi pod Dolenjski muzej v Novem mestu.

Tako grobišča — razen tistega v Poljanah — kakor baza in obe bolnišnici so daleč od vasi, v gostih roških gozdovih. Les počasi trohni in ga je treba stalno mazati z zaščitnimi sredstvi, ko pa je tudi to premalo, je treba strohnele deske ali trame zamenjati z novimi. Drugače skozi poškodovano streho ali steno pronicata v barako vlaga, požirom sili vanjo sneg, ki ga zapade od meter visoko in še več. Škoda narašča skokoma. Treba je ribati pode, čistiti okna, ometati pajčevine. Požirom, ko zapade velike snega, je treba gaziti do baze in bolnišnic ter odmetavati sneg s streh, da se ne uderejo. Spomladi je treba odstranjevati veje, debla in suho listje, ki je padlo jeseni na pota. Ko pa pridejo izletniki, jih je treba voditi, jim kaj pove-

Vse to je vrsto let delal Lojze Murn, doma iz Podturna, sin zavedne partizanske družine. Pet bratov je bilo, vsi so bili partizani in so postali oficirji, ena sestra pa je pekla kruh za bolnišnice. Lojze se je pred vojno preživljal kot tisoči njegovih vrstnikov — delno je pomagal očetu pri kmečkih delih, vozil je les iz gozdov ali pa delal kot drvar. Tako je dobil spoznal vse skrivnosti Roga.

V sosednjih vaseh so takrat živeli Kočevski. Podturn je bila prva slovenska vas na Kočevskem, kjer je med Kočevski razbohotila nacistična miselnost, z njo pa tudi sovražnost do slovenskih sosedov, oholost in nasilnost. Uporen in pošten se je zato Lojze kmalu zapletel z njimi v spore. V Toplicah je živel komunist Maks Henigman, prijatelj Lojzetovega brata Jožeta, kasnejšega partizana Pera, po katerem se je imenovala roška četa tudi »Perova«. Henigman je pozitivno vplival tudi na Lojzeta.

Leta 1941 je bil Lojze star 21 let, vojske se ni služil, toda vedel je, kje je njegovo mesto. Jeseň je bil že sekretar vaškega akciva SKOJ v Podturnu, do zadnjega človeka partizanski vasi. Kot tak je opravljal važne naloge za oskrbo prvih partizanov. Dne 4. maja 1942 je na čelu svojih santov tudi sam odšel na tizano, ker bi jih drugače zaprl, saj jih je nekdo izdal. Tako se mu je izpolnila želja, da bi se pomeril s sovražnikom v odprtem boju. Prej ga namreč vodstvo ni pustilo v partizane, ker so ga preveč potrebovali doma.

Bi je borec v Roški četi, iz katere se je razvil 3. bataljon zapadno-dolenjskega odreda. Počasi je postal deseter, nato vodnik, bil je dvakrat ranjen, a ne preveč hudo. Čez Rog je dajala huda sovražniška ofenziva. Lojze je bil v bratovi četi.

Jeseni 1942 je doktor Lunaček, organizator partizanske sanitete, začel iskati po enotah zanesljive fante, ki so dobro poznali Rog. Nekega dne je prišel tudi Lojze in ga zadržal pri sebi. Lojze mu je svetoval, kje

na začeto graditi bolnišnice, kje naj dobijo gradivo, tudi sam je pomagal pri gradnji. Druga za drugo so nastajale bolnišnice: Jelenbreg, Jelenbreg, Spodnje Lašče, Zgornje Lašče, baza 20. Ko so zgradili prvo skupino bolnišnic, je ostal v vodstvu centralne bolnišnice kot intendant, dobil je partizansko ime »Terence«, ker je bil stalno na terenu — celo na Hrvaško ga je zanesla pot, da bi prinesel sol za ranjence. Nato je bil v Jelendolu spet intendant... Zadnja dva meseca vojne je sovražnik vdrl na Rog, upiral sta se mu 15. in 16. divizija. Lojze je postal svetovalec v štabu 15. divizije. Zadnje dni vojne pa je bil v Jurinjem bataljonu 15. divizije; z njim je prišel v no in Kamnik, takrat že kot zastavnik. Komaj so ušli strelji, so ga že spet klicali v zgodovinski oddelk 4. armade. Pod vodstvom dr. Kanišnika so fotografirali bolnišnice in sestavljali kratke zgodovinske opise. Nato se je zaposlil kot intendant ljubljanske vojaške bolnišnice — potlej pa kot intendant bolnišnice 4. armade v Buzetu. Poslali bi ga v vojaško šolo, pa se je zavedal, da je to zanj preveč...

V gozdovih si je že pred vojno, posebno pa med njo, nakopal revmatizem, razen tega pa je imel težave z želodcem in žolcem. Marca 1946 so ga demobilizirali. Zaposlil se je kot gozdar, nato je bil sekretar komiteja na upravi dolenjskega gozdarstva, kjer je bil tudi vodnik. Leta 1960 so ga upokojili zaradi slabega zdravja. Od takrat pa opravlja svojo službo honorarno... Povojno garanje po gozdovih, je les reševal naše gospodarstvo, je zapustilo na njem bele sledove. Operiran je bil dvakrat, enkrat na želodcu, drugič na žolcu (posledice neredne hrane). Revmatizem, pljučnice druga za drugo, zlom nože, živci...

Toda kljub temu hodi in dela, govori mladini o tem, kaj se je dogajalo na Rogu med vojno...

Ko sem ga vprašal, kaj naj še zapišem, mi je dejal:

»Zapiši, da že od aprila nisem dobil honorarja za svoje delo; pa naj ljudje nikaner ne mislijo, da gre za gromozansko vsoto. Mesečni honorar za moje delo je enak zelo skromni delav-

ski plači. Jaz bi že nekako potrpečljivo, toda spomladi sem najel nekaj delavcev, da so opravili nujna dela. Samo eden je dobil za svoje delo plačilo, druga pa še vedno ne, čeprav je od takrat preteklo že več mesecev. Kako naj drugi še koga najamem, če morajo na zasluženi denar toliko časa čakati? Spet moram povedati, da ne gre za veliko vsoto, le za kakih 80.000 dinarjev... In še to: nihče mi ne plača za bencin, ki ga porabim, ko se kot oskrbnik vozim po slabih cestah.

Zdaj, ko je les suh, bi morali premazati vse barake z karbolejem, pa ni denarja. Če tega ne bomo naredili, bo čez dve ali tri leta škoda že milijonska. Po grobiščih se črke več ne poznajo...

Letos je skupnost prispevala samo kakih 500.000 S-din za bolnišnici, bazo in grobišča. Od tega so plačali tudi zavarovalnino. Za vse drugo pa je zmanjkalo denarja. Kje ga bodo dobili, koliko in kako ga bodo uporabili, to je zdaj vprašanje. Škoda pa narašča. Če bi les, ki ga je podrl sneg v zaščitnem pasu okoli objektov, prodali, bi bilo za stroške dovolj, toda tega je pobralo gozdno gospodarstvo...

Murnove besede, resne in izrečene z obžalovanjem, podobne obtožbi, naj bi odjeknile po vsej Sloveniji. Ali smo res tako revni, da ne moremo najti tako majhne vsote, da bi vsaj plačali delavce in premazali barake? Ali pa je to samo brezbrilnost do spomenikov naše revolucije?

MILE PAVLIN

Pismo mlademu Vietnamcu

Sedim v udobnem naslonjaču in poslušam radio. Nena doma glasba utihne, oglasi se napovedovalec: »Agencija Reuter je javila, da so davi ameriški težki bombniki B-52 ponovno bombardirali delto reke Mekong. Napad je trajal dve uri — v tem času so ameriška letala odvrгла okrog 3000 bomb. V času, ko to poročamo, pripadniki saigonskega režima izseljujejo domačine iz vasi v demilitarizirani coni v zbirna taborišča. S seboj morejo vzeti le najnujnejše (odeje, nekaj hrane), kajti časa za priprave na pot imajo le nekaj minut. Kdor se obotavlja, ga vojaki neusmiljeno pretepejo s puškinimi kopiti...»

Ne, tega ne morem več poslušati, zato ugasim radio in se zamislim. Spomnim se na mlade Vietnamce, fantiče mojih let, ki si namesto šolskega znanja, s katerim bi kot mladi strokovnjaki koristili svojemu narodu, nabirajo izkušnje v gverilskih bojih nekje v džungli ob reki Mekong. Odločim se, vzamem papir in začem pisati pismo neznanemu Vietnamcu, da smo v bistvu vsi z njimi, da njihova borba proti imperialistični agresiji ni osamljena.

Dragi tovariš!

Čeprav te ne poznam, ti pišem to pismo, v katerem ti želim sporočiti, da vas ni le nekaj sto tisoč, ampak nas je nekaj sto milijonov, ki ostro obsojamo težnje imperialistov v tej vojni. Predstavljam si te kot mladega, tihega dečka z veliko puško čez ramo in majhnim srcem, v katerem je prostora za veliko in nesebično ljubezen do domovine, do osebne svobode. Če ne bi bilo te uničujoče vojne, bi verjetno obiskoval šolo kot dečki tvojih let, se zabaval, prebiral knjige... Pa tudi tvoja mala sestra ne bi venomer jokala zaradi lakote in komarjev, ki jo neusmiljeno pikajo, ampak bi se igrala s svojimi punčkami in z drugimi otroki v velikem belem mestu. Da, da, ko ne bi bilo vojne... Ne moreš si predstavljati, kako se razveselim, ko slišim, da so vietnamski partizani sestrelili kakšno sovražno letalo ali zajeli sovražno izvidnico, in kako postanem žalosten, in besen v svoji nemoči, ko slišim, koliko nedolžnega prebivalstva so pobili ali odpeljali v taborišča vaši sovražniki. A bodi dovolj. Mogoče te bo to pismo našlo sredi krvavega spopada, v strelskem jarku, a upam, da ga boš vsaj površno prebral in da ti bo toplo pri srcu, ko se boš spomnil besed iz mojih pism: Vidi, da nisi osamljen, vsi smo žalostni, kadar pada kdo od vaših, začet od krogle, izstreljene iz sovražnikovega orožja. Mi vsi želimo in hočemo, da se ta vojna čimprej konča, hočemo svet brez vojnega pustopšenja, saj so še sveži grobovi iz druge svetovne vojne. Hočemo svet miru in pravičnosti. Kjer si bomo vsi ljudje bratje in sestre, ne oziraje se na narodnost, barvo polti...

Danilo Vincetič,
Ruška 77,
Maribor

Obiščite Vrhe nad Trbovljami!

Za marsikoga je obisk vrhov okrog mestnih središč rudarskih Revirjev posebno doživetje. Spozna namreč tudi drugi, prijetnejši videz tega industrijskega področja — številne mirne kotičke, kjer je mogoče na čistem planinskem zraku ter v senci mogočnih dreves ali pa na jasnih na prisojnih straneh hribov preživeti praznični dan ali nedeljo in se zares odpočiti.

Eno od področij v Revirjih, ki ga je vredno obiskati, so Vrhe, slemen med Partizanskim vrhom in Čemšenjsko planino. Vrhe imajo izredno pestro in bogato zgodovino. V neposredni bližini, na Čebinah, je bil 1937. leta ustanovni kongres Komunistične partije Slovenije, na Vrheh je bila 1938. leta pokrajinska konferenca Komunistične partije, ki se je je udeležil tudi tovariš Tito, julija 1941. leta pa je bila tam ustanovljena prva partizanska enota na tem področju — Revirska četa. Sicer pa so se na Vrheh pred vojno in med njo zbirali komunisti, delavci, partizani in delali načrte za akcije; čez Vrhe pa so vodile tudi partizanske poti iz Dolenjske in Revirjev v Savinjsko dolino in na Stajersko.

Pred leti so marljivi člani organizacije Zveze združenih borcev NOV Trbovlje zgradili na

Vrheh Dom revirskih in savinjskih borcev NOV. Tako so postale Vrhe še bolj privlačne za vse tiste, ki radi zahajajo v ta predel Revirjev, hkrati pa se

je začela močneje razvijati tudi turistična dejavnost. Na Vrhe je zdaj mogoče priti iz Trbovelj z osebnim avtomobilom; malo pred Podmejo je treba zaviti s ceste Trbovlje — Prebold, nato pa pelje na Vrhe dobra makadamska pot. Peš poti so iz Savinjske doline, iz Trbovelj čez Klek in Čebine, iz zagorskega konca pa čez Zaloko in Jesenovo, od koder pa bo mogoče kmalu tudi že z osebnim avtomobilom. Ob sobotah, nedeljah in praznikih obiskovalcev na Vrheh ne manjka, pa tudi ob delavnih in dolgočasno. V domu na Vrheh vsakega obiskovalca dobro postrežejo, presenečen pa bo prav gotovo nad ceno; kljub okusni hrani in obilnim obrokom velja dnevni penzion le 21 novih dinarjev. V okolici doma pa je dovolj kotičkov za počitek ali pa za sončenje.

Ze nekaj časa pa kaže, da je Dom revirskih in savinjskih borcev NOV na Vrheh nad Trbovljami premajhen. Zato so se Trboveljčani odločili za razširitev doma; računajo, da bodo z deli že v kratkem začeli in da jih bodo opravili do začetka glavne sezone prihodnje leto; prizidek pa naj bi bil pod streho že do konca leta 1967. Med drugim bodo uredili tudi vodovod, in bodo morali v ta namen izkopati skoraj kilometer jarka, saj bodo položili cevi za vodovod skoraj z vrha Javorja.

Vrhe imajo poleti in pozimi precej obiskovalcev. Omeniti je treba, da je uredilo Smučarsko društvo Trbovlje v Medvednici vlečnico, smučati pa je mogoče na Vrheh pozno spomladi. Z razširitvijo zmogljivosti Doma revirskih in savinjskih borcev NOV na Vrheh se bo to področje še bolj vključilo v turistično dejavnost in bo lahko v prihodnje še bolj zadovoljilo tudi zahtevnejše goste.

Predlagamo, da se ob priliki tujih vi odločite za obisk v Revirjih znane točke — Vrhe nad Trbovljami. Ne boste razočarani!

-M-

V RADENCIH
SE DOBIMO!

mineralne kopeli

TABORNIKI »MILOŠA ZIDANŠKA« SPET V MARIBORU

Pred kratkim so se v Maribor vrnili taborniki 11. SNOUB »Miloša Zidanška«. Bili so na enomesečnem taborjenjem v Savinjski dolini v Gornjem gradu, ki ga je osvobodila Zidanškova brigada. Semkaj hodijo taborniki vsako leto in jih redno obiskujejo borci te brigade.

Med letošnjim taborjenjem so se taborniki »Miloša Zidanška« — kot nekoč partizani — napotili peš iz Gornjega gradu do Peska na Pohorju. Tukaj so se udeležili spominke proslave, odkritja spomenika ustanovitve 2. pohorskega bataljona in Pohorskega odreda. Predsednik skupščine občine Slov. Bistrica Miro Kolenko je tu podelil tem enotam domicil. Ob svečanosti so taborniki na prostem postavili potujoči muzej, ki je med prisotnimi zbudil izredno zanimanje. Muzej namreč prikazuje raznovrstno gradivo pohorskega bataljona, pohorskega odreda in Zidanškove brigade. Med tem gradivom je tudi precej fotografij borcev in bork, ki so se bojevali v teh enotah. Zanimiva je tudi zbirka dokumentov o pokojnem Ivanu Vincencu — Harkovu, bivšemu komandantu Pohorskega odreda in načelniku štaba Zidanškove brigade. Tako imajo med drugim zemljevide in skice, kamor je Harkov zarisoval razne pohode in druge vojaške akcije, ki so jih pozneje izvedli borci Pohorskega odreda in Zidanškove brigade. Za zbrano gradivo zaslužijo taborniki priznanje, saj so prav gotovo zbirali dolgo časa predmet za predmetom. Pohvaliti velja tudi Harkovo četo, katere zaslug je, da so zbrali veliko predmetov.

Zbrane borce in ostale udeležence je posebno ganil po-

zdravni govor 14-letne tabornice Vesne MARN iz Maribora, ki je dejala:

»Taborniki XI. SNOUB Miloša Zidanška iz Maribora vas prav lepo pozdravljamo. Veseli smo, da smo se srečali ob tako pomembnem dogodku, ob odkritju spomenika, ki stoji v opomin vsem, naj ne pozabijo kaj je vojna. Vi ste nam pripovedovali, zato vemo, kako ste lačni, premraženi, mokri, z nosili na ramah gazili sneg in stiskali zobe, ko ste poslušali stokanje ranjenih tovarišev. Poskušamo si predstavljati, kaj ste čutili, kadar ste stali ob grobovih padlih junakov. Toda, verjemite nam, ti junaki niso mrtvi, saj živijo v našem spominu. Da jih ne bi nikoli pozabili, se dvigajo povsod po Jugoslaviji spomeniki.

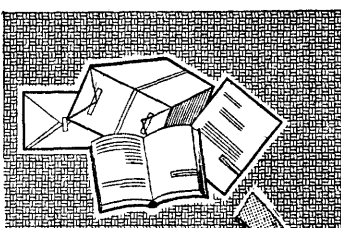
Želimo biti vredni vseh vaših žrtv in nadaljevati našo borbo za svobodo. Sedaj grozi nov svetovni požar, moramo pokazati, da nismo pozabili vašega trpljenja. Ta vojna bi uničila svet, zato vam bomo pomagali, da jo boste preprečili. Vsem ljudem hočemo povedati, kaj je vojna. Čuvali bomo ta spomenik in skrbeli zanj, vam pa se zahvaljujemo, ker ste osvobodili našo domovino.

Za tako iskren in prisrčen pozdrav se je zahvalil v imenu borcev nekdanji komisar Pohorskega odreda in Zidanškove brigade Franta Komel, ki je pozneje tabornikom podrobno pripovedoval o partizanskem bojevanju na Pohorju.

Isti dan zvečer so se taborniki

ki vrnili v Gornji grad polni vtisov s partizanskega srečanja na Pohorju. Zdaj so taborniki Miloša Zidanška v Mariboru in kdo ve, s čim nas bodo še presenetili.

D. Miklavc

V vsako pisarno, na vsako pisalno mizo!

Pri pisarnem delu naj vam bo vedno pri roki leplilni trak Aero-Scotch, ki je popolnoma prozoren in ne poškoduje papirja. Kar deluje: liste v knjigah, dopise, fakture, ovirke, zavojčke, Aero-Scotch leplilni trak vam je potreben v pisarni ali doma.

Selotejp

berejo, kako Cerkev s papežem na čelu sodeluje z vsemi, ki skušajo odvrniti od človeštva nevarnost nove svetovne vojne in se borijo za mir na svetu ter zato odločno nasprotujejo umazani vojni v Vietnamu.

V tej vojni je padel tudi Janez Zupan. Tudi o njem lahko rečemo, da je bil žrtev — toda čigava in zakaj? Bil je žrtev zaslepljenosti, ki ima korenine še v medvojnem belogardizmu, zaslepljenosti, ki so se ji pridružile želje po pustolovskičnah...

cerkljanski kaplan?

Cerkev s papežem na čelu je že večkrat javno obsodila vsako vojno, tudi vojno v Vietnamu. Tudi drugače je Cerkev v zadnjem desetletju pod vodstvom novih poglavarjev veliko storila za ublažitev nasprotij med njo in delavskimi gibanji, med Vatikanom in socialističnimi državami, pa tudi za ublažitev hudih socialnih nasprotij, ki so se v zadnjem stoletju naglo večala. Vpliv novega duha čutimo tudi pri nas. Ni pa nič čudnega, če spričo izkušnje iz preteklosti mnogi izmed nas še ne verjamejo v iskrenost Cerkev. Izjave, s kakršnimi nastopa kaplan Petrič, lahko samo krepijo take dvome!

V čigavem imenu torej govori kaplan Petrič? Glas božji in uradni glas Cerkev najbrž ni tak. In če ni, zakaj mu nadrejena cerkvena oblast dopušta take izjave, ki škodujejo ugledu Cerkev in razburjajo ljudi?

In če kaplan Petrič ni osamljen v svojih nazorih, se sprašujemo, kako je mogoče, da vodstvo Cerkev in del njenega klera obsoja vietnamsko vojno, drugi del pa to vojno zagovarja in ji skuša dati celo avreolo »svete«, to je križarske vojne proti komunizmu!

MILE PAVLIN

Naša trgovina vam nudi ugodne kreditne pogoje za nakup TV aparatov, radioaparatur, gramofonov in transistorjev

Pri nakupu navedenih aparatov na potrošniški kredit kupec ne plača 20 odstotkov gotovinskega pologa, niti obresti

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

OZADJE ITALIJANSKE KAPITULACIJE

Letalo
za »nerazvite dežele«

Nerazviti državam, ki so v vojaških zvezah z Združenimi državami Amerike, Američani ne dajejo svojih najnovejših in najso-odobnejših bojnih letal, temveč jim vojaško pomagajo s posebej konstruiranimi lovci-bombniki. Nekaj takih letal je zaslediti tudi v amerškem vojnem letalstvu, toda namenjena so le za delovanje proti deželam, ki imajo slabše letalstvo.

Največ letal F-5 — tako se namreč imenujejo lovci-bombniki te vrste — imajo Grčija, Turčija, Iran, Tajsko, Južna Koreja in celo

Vojaška veda
in tehnika

Norveška. Praviloma je enosedežno, dvosedežno pa je le varijanta, namenjena za treniranje. Letalo ima dva turboreakcijska motorja in doseže hitrost do 1600 kilometrov na uro. Oboroženo je s bombami, napalmi, raketa ali raketa »rak-zrak« in »rak-zemlja«. Ima pa tudi malokalibrske topove. Cilje na tleh napada s podzvočnimi hitrostmi.

Podmornica —
nosilka raket

Vojna mornarica Sovjetske zveze ima izmed vseh drugih mornaric še največ podmornic. Sodi-jo, da jih ima kakih petsto. Po sovjetski vojaško mornariški doktrini so z raketnimi izstrelki oborožene podmornice glavna udarna sila sodobnih vojnih mornaric. Sovjetska zveza pa ima po lastnih cenitvah kakih petinšestdeset takih podmornic.

Na fotografiji, ki jo objavljamo, vidimo eno izmed starejših podmornic, oboroženih z raketnimi izstrelki, ki so jih v nosilke raket spremenili z rekonstrukcijo torpednih podmornic. Te podmornice so v zahodnih pomorskih krogih dobile oznako Wb.

Podmornice te vrste imajo še klasične motorje (dizelske in električne). Fotografiji novih podmornic še niso objavili. Stare in nove podmornice se razlikujejo tudi po načinu izstrelitve raket. Podmornica, ki jo vidimo na sliki in ki ima rakete v valjastih posodah na krovu, mora svoje rakete izstreliti z morske površine, medtem ko novejša podmornice-nosilke raket to store lahko tudi tedaj, ko so pod vodo.

Poslanstvo
Maxwella Taylora

General Castellano se je dne 31. avgusta ob petih popoldne vrnil v Rim z zavezniškim ultimatom: če italijanska vlada ne bo že naslednjega dne do polnoči podpisala brezpogojno kapitulacijo, bodo zavezniki Rim hudo bombardirali, da, celo zbrisali z zemeljskih tal. S tem so Italijane hoteli le prestrašiti, kajti tedaj še ni bilo atomske bombe.

V štabu so se začeli pripravljati na zračni desant, ki naj bi ga izvedla neka ameriška divizija 8. septembra v bližini Rima — torej istega dne, ko bi se zavezniške enote izkrcale na italijanski obali. Eisenhower je načrt odobril, nato pa je v tem smislu poslal Italijanom v Rim šifrirano obvestilo. Ti so odgovorili, da bodo naslednjega dne spet prišli na Sicilijo. Zato je Eisenhower sklenil, da jih bo počakal.

Castellano se je na Sicilijo

tulacije. Nato jih je pustil same. »Če mi boste imeli kaj povedati, me obvestite...«

Ze 3. septembra opoldne je italijanska delegacija prejela iz Rima ukaz, naj podpiše ne glede na pogoje. Pozno popoldne se je iz Tunisa vrnil z letalom tudi Eisenhower, da bi se podpisal na listino. Šlo je za brezpogojno kapitulacijo. Načelnik štaba Bedell Smith je Italijane obvestil o pogojih premirja, ki so bili tako ostri, da javnost zanje ni nikoli zvedela. Ko jih je Castellano slišal, je prebledel. Njegove države ni bilo več... Kljub temu je le podpisal.

Sklenili so, da bodo premirje objavili šele 8. septembra. Italijanska delegacija se je vrnila v Rim prepričana, da bodo zavezniki izvedli tudi zračno-desantno operacijo. Američani so v ta namen določili 82. zračno-desantno divizijo, ki ji je poveljeval general Matthew B. Ridgeway, nekdanji pribočnik generala Maxwella D. Taylora. Kot je znano, je kasneje Ridgeway postal poveljnik v Koreji, Taylor pa je sedaj v Južnem Vietnamu.

Toda ameriška generala nista bila preveč navdušena nad to rimsko avanturo, v kateri sta utegnili izgubiti večji del moštva in materiala. Če izgubita divizijo, bo to prava katastrofa. Tako kot njuni tovariši tudi ta dva nista Italijanom prav nič zaupala. Nemci so, s svažili, Italijane pa zaničevali. Imeli so jih za hinavce, saj so bili že navajeni na njihovo neprestano prilagajanje vetru. Zato so sklenili, da se je treba pripraviti o dejanskih razmerah na kraju samem.

To nalogo naj bi opravil general Maxwell Taylor, ki je bil splošno znan po svoji neverjetni drznosti. Njegovo poslanstvo je bilo sila nevarno. Dali so mu prenosno radijsko postajo, nato

pa ga je neka italijanska fre-gata odpeljala na otok Ischia. Spremljal ga je letalski polkovnik William T. Gardiner, znani ameriški advokat in nekdanji guverner države Maine. Naročili so jima, naj se z Italijani dogovorita o vseh podrobnostih zračno-desantne operacije. S seboj sta vzela — človek nikoli ne ve, kaj se mu lahko pripeti — 700.000 lir.

PO VDAJI: MARŠAL KESSELRING IN GENERAL MAXWELL TAYLOR

Šestega septembra pozno po-noči sta se izkrcala v Gaeti. Bila pa sta v uniformah! Italijani so ju prikazovali kot letal-ca, ujeta na morju, nato pa so ju v ambulantem vozilu prepeljali v Rim. V italijanski general-štab, ki je bil v ulici Venti Settembre, so prispele 7. septem-bra ob osmih zjutraj.

Dali so jima jesti. To ni bilo slabo, kajti Američana sta la-hko ugotovila, da prehrana v Ita-liji ni tako na psu, kot so pri-povedovali. Nato so ju odpeljali

k generalu Carboniju, ta pa je z njima odšel k Badogliu. Tay-lor je v pogovoru zatrjeval, da za pripravo zračno-desantne ope-racije potrebuje še štiri ali pet dni... Carboni je odgovoril, da Nemci krepijo svoje sile v Ita-liji. Bilo bi bolje, če bi premir-je objavili šele 12. septem-bra...

Medtem je zavezniško bro-dovje že plulo proti Salerno, pa

sedmih zvečer, Italijani pa pol-drugo uro kasneje.

Izkrcanje pri Salerno

V zgodovini druge svetovne vojne je 9. september zelo po-memben dan. Tega dne se je zgodilo tole:

— Zavezniške enote so se iz-krcale na evropskih tleh, pri Salerno.

— Objavljeno je bilo premir-je z Italijo.

— Nemci so okupirali Rim.

— Kralj in vlada sta zbežala v Pouilles.

Italijansko ljudstvo se je znašlo v ospinjaku. V Italiji je nastala popolna zmeda, kajti zavezniški so se premislili in 82. zračno-desantna divizija se ni izkrcala. Vlada, ki je kapitulirala, je računala na prihod pet-najstih zavezniških divizij v se-vernem delu polotoka, namesto njih pa so zavezniški poslali le šest divizij, pa še te le na jug.

Po vsem tem so se nemški poveljniki globoko oddahnili. Njihove esesovske enote so hitro vdrla v Rim, italijanske enote pa so povsod pustile brez odpora razoroževati. Osem divizij, ki jim je poveljeval Rommel, se je spustilo s planin v Padsko nižino.

Kralj in njegova družina, maršal Badoglio, glavni člani vlade in nekateri generalstabi oficerji so se iz Rima umaknili v Pescara, tam pa se vkrcali na malo korveto »Baionette« in se prepeljali v Brindisi.

Zavezniški so se izkrcali v Kalabriji. Ze 3. septembra so se Montgomeryjeve divizije prepe-ljale čez Messinska vrata in se izkrcale v Reggio v Kalabriji. Angličje so pred sabo imeli le dve nemški diviziji. Sprva je tu bil britanski 13. korpus, ki sta ga sestavljali 5. angleška in 1. kanadska divizija, kasneje pa se jima je v Tarantu pridružila še 1. angleška zračno-desantna divizija, v Bariju pa 7. angleška divizija.

Pri Salerno se je v prvih urah 9. septembra izkrcala ameriška 5. armada, ki ji je po-veljeval general Mark W. Clark. Pred njo je nemški maršal Kesselring imel oklepni korpus, ki ga je bil pategnil iz Kalabri-je, in še en oklepni korpus. Ta dva sta sestavljala nemško 10. armado. En korpus z dvema divizijama je bil na območju Rima, neka padalska divizija v Pouillesu, ena divizija pa se je zadrževala na Sardiniji. V se-vernem delu Italije so Nemci imeli še osem divizij.

(Nadaljevanje)

Gumijasta divizija

Bilo je dvajsetega dne po zavezniškem izkrcanju v Nor-mandijo. Nemški operater, ki je sedel ob radijski prisluško-valni napravi, je nepričakovano ujel pogovor, ki je nedvomno prihajal s sovražnikove strani:

»Kaj pa vendar počenjate tam spredaj? Zakaj stojimo?« se je oglašal po angleško neki bariton.

»Zakaj stojimo? Zato, ker se ne moremo kotaliti po svojih zadnjicah! Pretrgala se nam je gosonica.« Je nekdo odgovarjal z drobnim piskajočim glasom.

V pogovor se je vmešal še tretji glas, ki je skušal v zmédo vnesti nekaj reda:

»Pokličite vlačilec! Halo, de-lavica, delavica? Pošljite vla-čilec! Na nekem M-40 se je po-kvarila gosonica.«

»Kdo pa je ta pasji sin? Za-kaj se ne umakne?« je samozavestno spraševal spet novi glas.

»Kot navadno, nerode kape-tana Jerryja.«

»Zakaj pa Bill ne napravi re-da? Razšopril se je, ko da bi bil na poligonu v Georgiji. Kje pa so fantje iz MP (vojaške po-licije)?«

Za dobro izurjenega nemške-ga obveščevalca, ki je tega dne prestregel še več takih radijskih pogovorov, ni moglo biti nobe-nega dvoma. Sledile so še ne-katere na hitro organizirane ob-veščevalno ogledniške akcije, ki naj bi potrdile domnevo o pri-hodu svežih oklepnih sil na ameriški del mostišča. Ogledniška letala so na ameriškem sek-torju odkrila izkrcavanje nove grupacije maskiranih tankov. Prisluškovalna služba pa je v naslednjih dneh prestregla še nekaj odprtih brzojav in ugo-tovila močnejši radijski promet v tej coni. Nemško poveljstvo je tako prejelo nov »preverjen« podatek: »Peti ameriški korpus so okrepili z novo oklepno divizijo.«

To »divizijo« pa je dejansko sestavljala le majhna speciali-zirana skupina za dezinformir-anje, tako imenovani »odred za ukane«, ki je imel le nekaj gu-mijastih tankov in radijskih pos-taj za vzpostavljane lažnega radijskega prometa. Čeprav je za ves odred zadostovalo le ne-kaj kamionov, je ta lahko čez uro ali dve razvil popolno »tan-kovsko divizijo« na enakem prostoru, kot bi ga potrebovala prava divizija. Medtem ko so v nemških štabih mrzlično nana-šali nove podatke na karte, je »gumijasta divizija« odvila ven-tile in spustila iz »tankov« zrak, s čimer se je zmanjšala na stvarni obseg, nato pa se je vkrcala na kamione in se odpe-ljala na nov sektor.

Mnogi ameriški poveljniki sprva niso vedeli za to »gumi-jasto divizijo«. Najprej so jo od-stopili komandantu 5. korpusa, ki se je nenehno pritoževal, da ima levi bok nezavarovan. Ko se je generalu javil neki nižji oficer in ga vprašal, kam naj postavi novo oklepno divizijo, ga je ta presenečeno pogledal.

»Fant je morda tedaj pomi-slil, da z menoj nekaj ne more biti v redu, toda jaz o tej »gumi-jasti diviziji« nisem bil dotlej še nikoli slišal.« se je koman-dant korpusa kasneje opravičeval generalu Bradleyu.

Učinek te ukane je bil pre-senetljiv. Krize, ki je spremlje-valet vsakega velikega desanta, še ni bilo konec. Nemci so dobro vedeli, da glavnino ameriških izkrcanih sil predstavljajo pe-hotne enote, in so zato večji del svojih tankovskih sil — imeli so osem oklepnih divizij — vrgli na britanski sektor. Zato Britan-ci niso mogli nikamor naprej. Tedaj pa so Američani uporabi-li svojo »gumijasto divizijo«, ki so jo nemški obveščevalci »spretno« identificirali. Posledi-ca tega je bila razbremenitev britanskega sektorja in Angličje so spet lahko napredovali. Oslo-bodili so staro univerzitetno mesto Caen, za katero so se bili borili že trinideset dni. Po Montgomeryjevih načrtih bi to mesto moralo pasti že prvega dne po izkrcanju. Nedvomno je pri njegovi osvoboditvi tudi »gumijasta divizija« imela pre-cejšen delež.

PRIHODNIJC:

- ZAVEZNIŠKI NAČRTI
- BOJ ZA MOSTIŠČE
- ZAVZETJE NEAPLJA

MODNI OBLIKI Z PROTIJAJA ZA POLETNE DNI

KAKO NASTAJAJO
TOPOGRAFSKE KARTE

AEROFOTOGRAFIJA

Da bi topograf in njegova ekipa lahko prenesla na karto šindeset kvadratnih kilometrov površine, morata na tere-nu prebiti vsaj šest mesecev. To je največ, kar lahko storita v tem času. Šest mesecev trdega dela od sončnega vzhoda do zahoda! Odšteti je treba seve-da dneve s slabim vremenom. Težave pa so še drugod: nepre-glednost v gozdovih, težko pre-hodno zemljišče na krasu, mag-netske anomalije... To so hudi napori, ki jih lahko obvlada le poklicna vna.

Naprave, s katerimi so topo-grafi doslej snemali na terenu, že nadomeščajo z avtomatskimi kamerami, vgrajenimi v letala. Z njimi so si prihranili veliko časa.

Morda koga zanima, kako se aerofotografija spreminja v to-

pografsko karto. Postopek bomo skušali pojasniti v najkrajših potezih.

Imajo poseben aparat, avto-graf, z indeksom, ki se pomika po takem zračnem posnetku ka-kega zemljišča, kot ga stereo-skopsko vidimo skozi specialno optično posnetko. Pomikanje in-deksa prenaša pantograf ozirno-električni tok na poseben »svinčnik«, ki po belem papirju riše topografsko karto. Potem-takem z avtografiom v kratkem času dosežejo to, kar bi po kla-sični metodi topografskega mer-jenja zahtevalo več mesecev trdega dela.

Tak način risanja topografs-kih kart, brez katerih si ni mo-goče predstavljati življenja in delovanja sodobnih armad, upo-rabljajo že povsod po svetu, pa tudi Vojaški geografski inštitut JLA in Hidrografski inštitut naše vojne mornarice.

To pa še ne pomeni, da so se prejšnjemu načinu že povsem odpovedali. V gozdovih lahko le topograf izmeri natančne vi-sine, kajti drevesni vrhovi so ponekod višji, drugod pa nižji. Razen tega lahko samo on ugo-tovi natančne nazive vseh vasi, rek, potokov in hribov.

Potemtakem aerofotografe-trija postaja čedalje pomemb-nejša. Če so po klasični metodi porabili za snemanje kakšnega zemljišča šest mesecev, se-daj isti posel lahko opravijo trikrat prej in dvakrat ceneje.

Konica aparata, ki ga vidimo na sliki, bo na topografsko kar-to vrisala vse črte

Vsak član ZZB NOV
naj postane naročnik
»TV 15«

Eno leto plakatov

Zadnje čase so v Ljudski republiki Kitajski proslavili nekaj obletnic: 40-letnico ustanovitve kitajske osvobodilne vojske, obletnico prvih rdečegardističnih plakatov, ki so se pojavili na pekiških zidovih, in obletnico prvega zborovanja rdeče garde, ko sta se Mao Ce Tung in Lin Piao prikazala drug ob drugem in ločena od ostalih.

Navzlic raznolikosti in nezanesljivosti podatkov, ki prihajajo iz Ljudske republike Kitajske — uradna poročila kitajskega tiska in radia, poročila japonskih dopisnikov na Kitajskem ter objave na plakatih — je mogoče kolikor toliko zanesljivo ugotoviti, da je kulturna revolucija vnesla v deželo še več nemira, da je povzročila velikanske gospodarske težave in da ni prinesla dokončne zmage pristašem Mao Ce Tungu.

Ze večkrat je bilo mogoče prebrati poročila o nemirih, ki so izbruhnili v nekaterih kitajskih mestih ter o ostrih reakcijah Pekinga nanje. Ti nemiri so bili nekako »razumljivi«: delavci in kmetje so se spopadli s pregorelimi rdečegardisti, delavci so stavkali, ker je z gospodarstvom vse narobe. Toda julija letos je prišlo do »vuhanske epizode«: celo Peking je priznal, da je velik del vojske v Vuhanu odrekal pokorščino Mao Ce Tungu in Lin Piaou, da gre za »nepokorščino kulturni revoluciji«. Spopadi med privrženci in nasprotniki maoistične misli so zahtevali veliko mrtvih in ranjenih.

Vuhan je glavno mesto province Hupeh v osrednji Kitajski. Provinca velja za eno najbogatejših zaradi močno razvite industrije, razen tega pa je tudi velikega prometnega in strateškega pomena. Poveljnik province je general Čen Sai Tao.

Razgledi s 46. vzporednika

General je po radiu dal navodila in pozival vse sile, naj se zberejo in formirajo oblast v skladu z načeli kulturne revolucije: formirati naj bi »trojno zvezo«. Mao Ce Tung namreč močno forsira »trojno zvezo«, se pravi oblast iz predstavnikov vojske, maoističnih partijskih voditeljev in kulturnih revolucionarjev. Mao ne zaupa dosedanjim organom oblasti in kompletnim partijskim vodstvom. General Čen Sai Tao je torej podprl to akcijo, vendar se mu ni posrečilo. Upriši so se vojaki, začeli so se nemiri, naposled pa so maoisti obtožili generala, da je kriv neuspeha. To pomeni, da se je močnejši del vojske obrnil zoper kulturno revolucijo in da se je general pridružil temu večjemu delu.

Vendar se Vuhan ni odcvil, kot so nekateri napovedovali. Mesto sta lahko obiskala dva veljaka iz Pekinga: minister za varnost Hsieh Fu Čih in šef propagande Vang Li. Obiskala sta ga res, toda bila sta slabo sprejeta: na glavo so jima posadili »oslovsko kapo«, na prsi so jima obesili sramotilne napise, potem pa so ju vlačili po ulicah. V Pekingu in Sanghaju so bili zaradi takega »maltretiranja« zelo okorčeni. »Besne šanghajske množice izražajo globoko simpatijo do žrtev tega napada,« je napisal šanghajski list »Ven Hui Bao«.

Iz vsega tega je mogoče sklepati, da so vuhanski uporniki dovolj močni. Glavno glasilo kitajske vlade je objavilo članek, ki poziva lojalne vojaške sile v Vuhanu, naj povečajo svoje napore za pridobivanje »zapeljanih množic« na pravo stran. »Zapeljane množice« pa pozivajo, naj ne nasedajo voditeljem, ki nasprotujejo Maou, centralnim partijskim oblastem, partiji, vladi in armadnemu poveljstvu.

Seveda so naglo našli grešnega kozla: Liu Sao Či, že nič kolikokrat »odstavljeni« predsednik republike, ki pa je še zmerom predsednik republike, naj bi ukazal vuhanskim vojakom, naj se upro... Ravno tako seveda ni bilo, zato pa nenačrtni položaj Liu Sao Čija dokazuje, da Mao Ce Tung in Lin Piao še zmerom nista dovolj močna, da bi popolnoma odstranila Liu Sao Čija. Predsednik republike ima veliko pristašev tudi v vojski, čeprav so zamenjali kakšnih petdeset sumljivih generalov.

Kjer se prepirata dva, tretji dobiček ima... V tem sporu med maoisti in nasprotniki kulturne revolucije ima posebno »tretjo« in nekakšno posredniško vlogo predsednik vlade Ču En Laj. Rdečegardisti so ga že napadli na plakatih, pa se je Maova žena zavzela zanj, njegov položaj je bil v nevarnosti, pa se je spet utrdil itd. Ču En Laj ves čas spretno lovi ravnotežje in njemu pripisujejo zaslug, da je posredoval pri generalu Čen Sai Taou zaradi osvoboditve omenjenih pekiških veljakov, s katerima so v Vuhanu grdo ravnali. Nekateri trdijo, da je tri-najst komandantov vojne oblasti na Kitajskem pripravljeno podpreti Ču En Laja kot novega voditelja ljudstva. Mao Ce Tung naj bi seveda dvignili še više, vendar naj bi bil le nekakšen simbol. Maršala Lin Piaou, zdaj drugega človeka, naj bi odstranili z vodstvom armade, pa tudi predsednik republike Liu Sao Či naj bi odstopil. Vuhanski general Čen Sai Tao naj bi to predlagal Ču En Laju v imenu dvanajstih kolegov in v svojem sevedu. Pravijo, da je vuhanski general sicer za kulturno revolucijo, ki pa naj bi dobila drugačno obliko in slog.

Ti politični spori, ki jih je sprožila kulturna revolucija, so seveda hudo prizadeli kitajsko gospodarstvo. »Revolucionarni komiteji« v pokrajinah in mestih so zdaj začeli priprave gospodarske vijake, da bi preprečili katastrofo. Milijoni ljudi, ki so jih doslej pozivali, naj »postavijo revolucijo na prvo mesto«, dobivajo zdaj iz Pekinga nove pozive, naj »izvršujejo revolucijo po gospodarski poti«. Prihranili naj bi vsako zrnce riža in vsak centimeter platna, vsak list papirja, vsak kilovat električne energije, vsako kapljico olja, vse, čemur se je mogoče odreči z velikimi žrtvami. Varčevati je treba s premogom, drvmi, transportnimi sredstvi, še posebej pa je treba zmanjšati »lukusne nakupe«: avtomobilov in bencina, radijskih sprejemnikov, fotoaparatur, filmskih kamer in pohištva.

Prav tako ne sme biti nepremišljenih izdatkov za bankete, filmske predstave ali za uprizorjanje revolucionarnih oper. Delavci morajo vračati premije, zvišanje plač, posebne dodatke ali kakršnakoli »nedovoljena« izplačila. Vseh osem ur naj pridno delajo na svojem delovnem mestu, z revolucijo pa naj se ukvarjajo v prostem času. Vlada tudi poziva revolucionarje, naj opuste »boj s silo«, ki ima za posledico oropane hiše, razbite tovarne in pobeglo delovno silo.

Delavci so se že dostikrat stepli z revolucionarji in ko so jih s silo ukrotili, so zapustili tovarne in začeli stavkati. Dostikrat se je tudi zgodilo, da so delavci razbili delavnice. Veliko tovarn stoji, rudarjev ni v jamah in vojska je morala dostikrat posredovati, da je »zagotovila« minimalno proizvodnjo.

Tudi promet je v velikih težavah. Delavce pozivajo, naj ne zapuščajo vozil, revolucionarjem pa ukazujejo, da ne smejo »s silo zavzemati prometnih sredstev« ter legati na železniške tise, da bi ustavili vlak in se potem zastoj peljali. Prav tako pozivajo mlade kmete, naj se vrnejo v vasi. Ob kulturni revoluciji so kmetčki fantje odšli v mesta, češ da bodo postali rdečegardisti, v resnici pa so hoteli najti boljše službo.

Vlade ne skrbi žetev, saj je v vasi poslala vojsko. Skrbi jo delitev pridelka. Težavam s prometnimi zvezami je treba dodati obnavljanje lokalnih oblasti, da bi pridelke prodale državi po fiksiranih cenah, temu pa še neprisrčenost velike večine protimaostičnih uprav v provincinah — tudi tistih, ki so najbogatejše z rižem — da bi oskrbovale centralno vlado, ki se je odkrito lotila njih ideološkega uničenja.

Omeniti je še treba astronomske številke izgubljenih delovnih ur zaradi demonstracij in udeležbe v kulturni revoluciji, v stavkah, na mitingih, v javnih polemikah, pri lepjenju plakatov — in konec koncev tudi velikansko ceno, ki jo je morala plačati Kitajska za zgraditev hidrogenske bombe.

STANE IVANO

NEKAJ RUSKIH KNJIG

Soborec heroja SZ Mehti Gusein-zade-Mihajla, Mirdamat Seidov, je potoval skozi Ljubljano na proslavo v Bazovici, kamor ga je povabila Zveza italijanskih partizanov (ANPI). Ob tej priložnosti se je oglašil tudi na našem uredništvu in nam prinesel štiri najnovejše sovjetske knjige o II. svetovni vojni in brošuro o Jugoslovanski ljudski armadi.

Med 14. in 16. aprilom 1965 je bila v Moskvi znanstvena konferenca v počastitev 20-letnice zmage nad fašizmom. Skiciralo jo je več najvišjih sovjetskih znanstvenih ustanov: akademija znanosti SZ, inštitut marksizma-leninizma pri CK KP SZ, obrambno ministrstvo SZ ter glavna politična uprava sovjetske vojske in vojne mornarice. Konferenca se je udeležilo nad 1000 ljudi iz 20 držav, med njimi tudi iz Jugoslavije. Z referati je nastopilo 42 sovjetskih in 35 drugih zgodovinarjev iz socialističnih držav.

Lani pa je založba »Nauka« iz Moskve izdala gradivo te konferenca v treh knjigah, ki imajo skupen naslov »Druga svetovna vojna«. Prva knjiga ima podnaslov »Splošni problemi«, druga »Vojaška umetnost« in tretja »Gibanje odpora v Evropi«. Vsega skupaj obsega gradivo skoraj 1200 strani.

Nas kot Jugoslovane bo najbrž predvsem zanimalo, do kakšnih spoznanj so prišli o naši osvobodilni vojni in o času tik pred njo, tuji zgodovinarji, posebej sovjetski. V preteklosti se je nabralo med nami mnogo nejasnosti, zlasti zaradi dogodkov po letu 1948, pa tudi že prej. Sovjetsko zgodovinsko je dolga leta tlačila mora Stalinovega režima, ki znanstvenikom ni puščal preveč svobode. Zaradi tega je trpela znanstvena objektivnost.

Ena izmed velikih napak sovjetskega zgodovinskega pretekla dobe je bilo podcenjevanje pomoči, ki so jo dali drugi narodi sovjetskim narodom v boju z nacističnimi napačniki. To je najbolj prizadelo nas Jugoslovane, ki smo s svojo osvobodilno vojno in revolucijo obenem tudi pomagali Sovjetski zvezi. Naša pomoč je bila nedvomno večja od pomoči kateregakoli evropskega naroda.

Stari, napačni nazori, nemalo kratki tudi vsiljeni, so začeli izginjati. Sicer so na konferenci v Moskvi govorili o gibanju odpora v Evropi večinoma njegovi zastopniki ali

udeleženci. Toda iz prostora, ki so ga posvetili sovjetski zgodovinarji partizanskemu gibanju v delu SZ, ki so ga zasedle nacistične armade, lahko sklepamo, da je glede tega resnično zapihal drugačen veter.

Na strani 130 do 139 tretje knjige piše V. V. Zelenin o udeležbi sovjetski ljudi v NOV Jugoslavije. Največ prostora posveča že večkrat omenjenemu in dokaj dobro znanemu »ruskemu bataljonu« v 18. brigadi 31. divizije (»Bazoviški«). Omenja tudi diverzije Mehti Gusein-zade-Mihajla in Mirdamata Seidova. Ostanek gradiva posveča sovjetskim enotam v drugih deželah Jugoslavije.

Pomanjkljivosti sovjetskih virov pa je morda glede sodelovanja dela sovjetskih državljanzov z nacisti v zasedenih predelih SZ in pa njihovo udeležbo v nacističnih enotah. Sicer je res, da so mnogo teh ljudi v te enote mobilizirali po hudih in dokaj zgornjih grožnjah ter da so mnogi izkoristili prvo priložnost za pobeg. Tudi pri nas je bilo precej sovjetskih državljanzov, ki so prišli v naše vrste iz nemške vojske, potem pa so se hrabro bojevali in tako odkupili svojo krivdo. Če je sploh bila krivda. Zakaj bi potem o tem molčali?

Udeležba sovjetskih ljudi v NOV pa je nasploh zelo malo raziskana in še čaka nekoga, ki jo bo spravil na papir kot celoto, ne pa samo v drobcih. Na žalost je zamujenih glede tega precej let, vmes pa so se velike težave zaradi razdalje in razsežnosti sovjetske države, kjer žive ti udeleženci.

Brošura »Jugoslovanska ljudska armada«, ki jo je napisal polkovnik A. N. Ratnikov in podpoveljnik V. I. Zavalov, pri tem pa sta se opirala na gradivo iz jugoslovanskih virov, je glede tega bolj polna. Z nasveti jima je pomagala uprava za moralno-politično vzgojo JLA. Brošura je namenjena predvsem vojaškim osebam, ki je izšla v založbi »Voenoe izdatelstvo« pri

obrambnemu ministrstvu SZ ob 25-letnici JLA, torej lani.

Razdeljena je v pet poglavij, toda v bistvu bi lahko knjigo razdelili le na dva dela. Prvi bi bil posvečen razvoju vsaj v porajanju naše armade iz partizanskih odredov, drugi pa sedanjemu razvoju. Kar celo poglavje opisuje politično vzgojo vojakov in dejavnost ZKJ v vojski. Prav tako je celo poglavje posvečeno prijateljstvu med sovjetskimi in jugoslovanskimi narodi v preteklosti, sodelovanju v bojih proti tujim zavajevalcem in udeležbi Jugoslovanzov v oktobrski revoluciji. Avtorji pa so pozabili zapisati, kako so mnogi pripadniki jugoslovanskih narodov, avstroogrske vojske, dezertirali k Rusom in se pridružili prostovoljcem.

Vtis, ki ga dobi bralec, ko prebere knjigo, je najboljši. Avtorja sta se resnično potrudila, da bi bila kar se da bolj stvarna. Zaman bi iskal v njej sledi kakšnega omalovaževanja, kakršnega smo bili deležni včasih v preteklosti. Zato pomeni knjiga le prispevek k krepitvi prijateljstva med jugoslovanskimi in sovjetskimi narodi, saj bo prek njih strani marsikak sovjetski bralec končno je zvedel resnico o našem boju in našem prijateljstvu do njegove domovine, izkazanem v najhujših časih naše zgodovine.

MP

De Sica, Bondarčuk, Orson Wells v »Neretvi«

Ekipa, ki pripravlja »Bitko na Neretvi«, vodi glede ureditve v filmu razgovore z mnogimi znanimi igralci. Razgovori se uspešno odvijajo in vse kaže, da bo v njem sodelovalo več slavni filmskih imen, ki naj bi bila ne samo zagotovilo kvalitete, temveč tudi dobre prodaje filma na svetovnem tržišču. To so Vittorio de Sica, Sergej Bondarčuk, Orson Welles, Kurt Jurgens, Rommy Schneider, Kirk Douglas in Marcello Mastroianni.

Za nekatere od teh igralcev so že določene vloge. Tako se bo Vittorio de Sica pojavil v filmu kot italijanski, Kurt Jurgens kot nemški general, Bondarčuk pa so pri izbiri vloge dane proste roke. Prihod slednjega pričakujejo v Sarajevu v prvi polovici tega meseca. Nekako v tem času bo prišel tudi Orson Welles, ki je prevzel vlogo senatorja.

Kirk Douglas sporeča v pismu, da je voljan sprejeti vlogo v tem filmu in da je prost od novega leta, kar režiserju Veljku Bulajiću ustreza. O honorarju in terminu še ni bilo govora. Če bo Kirk Douglas sprejel vlogo, bo v filmu igral tudi Marcello Mastroianni, ki je postavil pogoj — sodelovanje tega ameriškega igralca.

ZANEMARJEN SPOMENIK

Kogar zanese pot čez planino nad Bohinjsko Belo proti Gorjušam, bo gotovo opazil na planini, nedaleč stran od poti, skromen spomenik. Na njem je kovinska ploščica, na kateri je upodobljen omahujoč borec s puško v roki in pod njim napis: »V bližini tega kraja sta po izdajstvu padla dne 25. maja 1943. leta kurirja: Pavel Tavčar, rojen 1923, Kristl Korošec, rojen 1924.«

Spomenik je žal zelo zanemaren, napis je težko čitljiv, ker je barva zbledela in tako se šele od blizu opazi napis pod

likom borca. Spomenik je treba zavarovati, sicer bo začel razpadati, ker se na njem že poznajo razpoke. Vse skupaj bi se lahko obnovilo brez večjih denarnih izdatkov.

Po zmagi nad okupatorjem smo postavljali številne spomenike padlim borcem in spominska obeležja na krajih, kjer so se vodile značilne borbe ali se dogajali važni dogodki v dolgi štiriletni borbi z okupatorjem.

Spomenike in spominska obeležja najdemo širom domovine in tudi v najbolj oddaljenih in oddaljenih krajih, kamor le redko kdo zaide. Spomenike smo postavljali pač zato, da se oddolžimo padlim borcem, in zato, da bodo še pozni rodovi vedeli ceniti našo težko borbo. Ni prav, če zanemarjamo te spomenike in spominska obeležja, ker tudi po tem nas bodo znanim cenili ali obsojali.

S. Š.

Obvestilo borcem 3. štajerske brigade VDV

Dne 27. avgusta 1967 bo na Vrheh nad Trbovljami tovariško srečanje vseh bivših borcev 3. štajerske brigade VDV. Zbor brigade in sprejem patrol bo ob 10. uri dopoldne, nato bo kulturni program s sodelovanjem moškega pevskega zbora »Zarja« iz Trbovelj, hrastinskega steklarskega pihalnega orkestra ter recitatorjev-dijakov trboveljske gimnazije.

Odbor vabi vse bivše borce brigade in sogelavce, da se polnoštevilno udeležijo srečanja.

Poskrbljeno bo tudi za prevoz od železniške postaje do Podmeje.

Odbor 3. štajerske brigade VDV

Partizanska ljudska pesem

PRESELENKA V LAGERJU

SONET

Najlepših idealov srca vneta,
iskreno vdana sreči domačije,
in z upanjem, da kmalu zor zasije,
tako so šli — jokala so dekleta.

»Nesreče varuj mati te presveta!
Naj svinec mladih prsi ne prebije,
slepo sovraštvo čustva ne pokrije.«
mu mati nauke med solze upleta.

Pokril je sneg to težko pot ponoči,
zabrisal sled njegovega koraka,
sled majke solz zabrisal mu pekočih.

Nešteto src zaman rešitve čaka,
strašno — preteče kraka vran ponoči,
ustiplje listje se na grob junaka.

MOLITEV MATERE IZGNANKE

Tako smo čitali iz knjige svete,
ko srečni, zdravi še doma smo bili:
mučenci mnogi v zemlji niso zginiti,
njihove duše k svetim so prišlete.

In romali so na grobove svete,
trohljivost oteto njih telo čistili,
so srečno si življenje izprosil,
zgubljene duše so bile otete.

Moj sin je padel kot mučenec v gori.
Nihče ne hodi mu prižigati sveče,
in večno uspavanko pojo mu bori.

»Usmili Bog se matere trpeče,
vsaj enkrat naj obiščem grob na gori,
nato zatisnem naj oči skeleče.«

Imeli smo ljudi...

TONČKA KOZJEK-PETRA

umrla takoj zatem, ko ji je podarila življenje.

Komaj štirinajst let je imela pokojnico, ko se je zaposlila v Steklarni v Rogški Slatini. Tu se je seznanila z naprednim delavskim gibanjem.

S poroko si je ustvarila svoj novi dom na Logu pri Brezovici. In ko je okupator zasedel našo domovino, se je med prvimi vključila v narodnoosvobodilno gibanje. Odzvala se je klicu dolžnosti do skupnosti, domovine in svojega ljudstva. V svoji hiši je imela bunker, kjer je bilo shranjeno blago partizanskih sveteč. Zbirala je hrano in drugo in širila propagando OF. Imela je v oskrbi tudi ranjenega partizana.

Septembra 1942. leta je odšel v partizane njen mož Martin, a oktobra je šla tudi sama v Dolomitski odred. Borila se je v Dolomiti, na Ključu, Babi gori, posebno v Belški grapi se je izkazala kot iznajdljiva in hrabra borka. Nazadnje je bila dodeljena Centralni tehnični NOV na Dolenjskem.

Prijubljena zaradi svojega tovaršstva do sobora in soborec je preživela vso vojno v delu za NOB. Bila demobilizirana konec 1945. leta kot 50-odstotni vojaški vojni invalid. Doma jo je čakal porušen dom, ki so ji ga uničili okupatorji v družbi z domačimi izdajalci. Skrb in delo za obnovo doma je nista ovrnila pri vključitvi v politično delo. V združenju borcev NOV je delala vse do svoje smrti.

Množično sprejemstvo na njeni zadnji poti je pokazalo, kako radi so jo imeli borci in drugi občani. Vsi, ki smo jo poznali, jo bomo ohranili v trajnem spominu.

N. S.

KARLO TRAMPUŽ

Hudo nas je prizadela vest, da je umrl tovarš Karlo Trampuž iz Kopra. Izgubili smo predvojnega protifašističnega borca, nosilca spomenice 1941 in številnih odlikovanj.

Bil je rojen v Kostanjevici leta 1912. Iz delavske družine je šel delat v Trst k raznim gradbenim podjetjem. Leta 1935 je odšel v Jugoslavijo, ker ni hotel sodelovati v imperialistični vojni proti Abakini. Tu je spoznal kruti boj za pravice delavskega razreda in posvetil vse svoje moči boju za pravico. Avgusta 1941 je odšel v partizane, v Radomeljsko četo. Kmalu je postal komandir čete v 1. bataljonu štajerske grupe pod vodstvom komandanta Staneta. Nato je postal komandant 4. bataljona Čankarjeve brigade in pozneje komandant 2. bataljona 10. brigade. Sodeloval je z Dušanom Kvedrom-Tomažem, Janezom Hribarjem in drugimi.

Zaradi prenehanja vojnih naporov ter velikih naporov pri izgradnji domovine je tovarš Trampuž leta 1952 hudo zbolel in postal 100-odstotni invalid.

Z izgubo tovarša Trampuža je nastala v vrstah borcev NOV občutna izguba.

NAŠ FILM PRODAN ZA 50 TISOČ DOLARJEV

Avalin film »Bomba u deset i deset« v režiji Časlava Damanjnovića, zgodba se dogaja v letu 1942. je prodan ameriški televizijski mreži za 50.000 dolarjev.

Računajo, da gleda program te televizijske mreže okoli 40 milijonov Američanov.

ZAHVALA

Ob težki izgubi predragega moža in očeta

TONETA TROHA

se najtopleje zahvaljuje goriskim reševalcem iz Bovca za nesebično pomoč, prav tako obema gospodinoma za ganljive poslovilne besede. Hvala vsem za osebnostne in pismene izjave sožalja, za darovano cvetje in spremstvo na njegovi zadnji poti.

Vsem, prav vsem najina iskrena zahvala.

Zalujoča žena Albina in sin Boris, in imena sorodnikov

Idrija, 7. avgusta 1967

IVAN MIKUTIN

Izza kulis fašistične policije

Odločnemu in hrabremu možu nisem mogel povedati, s kakšnimi nameni sem prišel v policijo. Le to sem mu rekel, da kaj takega prvič slišim od Italijana in da si bom to zapomnil.

Pozneje je bil ta kurir obsojen na dolgoletno ječo. Menda je vojno srečno preživel, po vojni pa je bil, kot sem slišal ali bral, komunistični poslanec v italijanskem parlamentu. Pisal se je Panelli.

Takrat sem ga po končanih zaslišanjih spremljal v zapore. Iz svojega sem mu kupil dve žemlji s salamo in sirom, da bi mu jih podaril kje na samem, najlaže v avtomobilu. Ko sem to poskušal, je odločno odklonil moje darilo in dejal, da od mene, sovražnika, ne bo vzel ničesar.

Prav tako se spominjam nekoga drugega. Mož se je pisal Montanari, bil je konfiniran na Ponzi, pa je dobil dopust, da bi lahko obiskal mater, ki je bila hudo bolna. Seveda ni smel nikamor sam, pripeljal so ga in odpeljali pod stražo.

Od Bologne do njegove vasi sem mu bil med drugimi za stražarja tudi jaz in celo spal sem pri njih doma. Ko je mož zvedel, da sem Slovenec, je takoj povedal, da so z njim skupaj na Ponzi internirani tudi mnogi Slovenci in da ima med njimi dobre prijatelje. Takoj je dodal, da ima sojetnike Slovence rad, takih pa, kot sem jaz, da ne mara. Ni mi pozabil reči, da bi bil tudi jaz, če bi bil res Slovenec, drugje, ne pa pri policiji, pa tudi drugače me je vedno zbežal. Jaz pa sem mu namigoval, kako sem mu dovolil hoditi po gostilnah in k prijateljem. Če bi mi predstojniki za to zvedeli, sem dejal, se mi ne bi dobro godilo. Montanari mi je odvrnil, da je to opazil in ker sem zaradi njega veliko tvegal, si tudi upa z menoj odkrito govoriti.

Spraševal sem ga še, kako to, da je tako trdno prepričan o pravilnosti svojih nazorov, kakšna je njegova ideja, ki ji služi, da zaradi nje tako trpi, saj bo pet let zaprt na otoku, ko jih bo prestal, pa mu jih bodo najbrž naprtili še pet. Medtem doma njegova družina trpi pomanjkanje, preživlja se samo s tem, kar dobiva od Rdeče pomoči. Če bi pa zavrzel svoje nazore in obrnil plašč po vetru, bi mu najbrž zaradi zgleada dali dobro službo in bi dobro živeli sam in družina.

Potem mi je več dni razlagal svoje nazore. Pri tem ni prav nič tvegal, saj je bil obsojen kot komunist. Pogovarjala sva se tudi o zatiranju Slovencev. O tem je vedel več kot jaz, saj so mu o tem dosti povedali moji rojaki, njegovi sojetniki na Ponzi. Nazadnje sva prišla do skupne ugotovitve, da bi bilo za Slovence v Italiji najbolje, če bi se odcepili od Italije, saj so jih v Italiji zatirali še pred nastopom fašizma. Toda takoj je pripomnil, da kraljevina Jugoslavija ni dosti boljša od fašistične Italije in da torej ne bi bili dosti na boljšem, če bi se priključili Jugoslaviji.

Skratka, z možem sva se pogovarjala zelo odkrito, tako kot z nobenim drugim, kar sem bil pri policiji. Najbrž se mu je začelo svetiti, kakšne sorte tič sem in kaj počenja pri policiji, čeprav mi ni o tem rekel ničesar.

Podobno je bilo tudi z nekim Secchijem iz Bologne. Tudi z njim sva se pogovarjala v tem duhu. Secchi me je celo vprašal, zakaj sem pri policiji, ki enako zatira Italijane kot Slovence. Na njegovo vprašanje sem mu odgovoril, da si tudi sam tega ne znam razložiti...

Pri vsem tem pa ne morem reči, da bi na tak način skušal najti zveze s kako protifašistično organizacijo. Tem ljudem sem skušal pomagati in se jim približati kot človek, kot »nekdo«, ki bi si rad o vsaki zadevi ustvaril svoje mnenje. Tudi s tovariši iz TIGR nisem imel v tem času še vedno nobenih zvez, razen nekaj zelo skopih pisem s pozdravi. Tigrovcem so me namreč gledali postrani, ker nisem prišel v Trst, kot so bili sklenili. Kot sem kasneje zvedel, so mi očitali strahopetnost in celo izdajstvo. Takrat sem nekaj takega tudi sklepal iz njihovih skopih, hladnih odgovorov na moja vprašanja, ker smo si bili prej dobri prijatelji.

Avgusta 1930. je Pavelič drugič prišel v Bologno. Zdaj se je nastanil v hotelu »Baglione«. Takoj mi je moj načelnik omenil, da kmalu pride v naše mesto eden izmed mojih starih prijateljev in da naj se kar pripravim na sprejem. Jaz sem se ustrašil, misleč, da so aretirali koga iz TIGR, ki me bremenijo, in da naju bodo zdaj soočili.

Vedel sem namreč za aretacijo tigrovcev, ki so jih pozaprl na stotine. Med drugim mi je tudi moja mati pisala, da se boji za moje zdravje, ker da je Šviligoj že notri, to je v bolnišnici. Že prej sem bral, da so ga zaprli zaradi protifašističnega delovanja, vedel sem, kam meri materino sporočilo.

Vedel sem tudi to, da ima TIGR za zvezo med Trstom in Gorico neko žensko. To se mi je zdelo kaj nevarno, ker sem smatral vse ženske za nezanesljive. Res je policija to žensko dlje časa opazovala in zasledovala ter tako ugotovila vse njene zveze. Končno so začeli te ljudi zapirati, nekateri so vse priznali in tudi ženska je nazadnje povedala vse, kar je vedela. Tako se je začela veriga aretacij, ki je nazadnje pripeljala do velikega procesa v Trstu in več manjših. Štiri obsojenec so v Bazovici ustrelili, druge pa obsodili na dolgoletno ječo. Mnogi so se rešili z begom v Jugoslavijo ali drugam.

Toda moj načelnik je imel, ko mi je omenil prijatelja, v mislih nekaj drugega. Misli je na Paveliča, ker sem že prvič imel z njim opravka.

Bodoči poglavitnik se je v Bologno pripeljal z vlakom, spremljali so ga kar trije policisti v civilu. Od njih sem mimogrede zvedel, da je Paveliča nekdo počakal v Veroni in mu izročil debelo kuverto. V Bologni pa je Paveliča sprejel sam Cortesi: prisrčno sta se pozdravila kot stara prijatelja. Prav tako so ga čakali trije ali štiri Hrvati, za katere prej nisem vedel, da žive v Bologni.

Pavelič se je najprej rokoval z Italijani, nato pa še s svojimi rojaki. Vsakega posebej je pozdravil z rimskimi pozdravi, oni pa najbrž še niso vedeli, da mu morajo enako odzdraviti.

Hrvatje so Paveliča spremljali do vrat njegove sobe, le eden je šel z njim noter. Prav tako sta šla z njim v sobo Cortesi in neki komisar, ki se je pisal Della Perutta, doma pa je bil iz Neaplja. Bil je na uradu politične policije in je torej predstavljaval krajevno oblast.

Cez nekaj časa se je Hrvat, ki je šel s Paveličem v sobo, vrnil k drugim, ki so ga čakali pred vrati, nakar so skupaj odšli v mesto. Mene je zanimalo, kje stanujejo, da kot policist z urada za tujce ne vem zanje, zato sem skrivaj šel za njimi. Nazadnje sem jih videl, da so zavili v neko hišo v samotni ulici. Ogledal sem si tudi hišo, kamor so vstopili.

To je bila vila, zelo posrečeno izbrana glede varnosti njenih stanovalcev. Iz nje je bil dober razgled po vsej okolici. Kasneje sem zvedel, da je vilo izbrala za bivališče ustašev italijanska obveščevalna služba. Zato je bil kasneje v njej ustaški glavni štab.

Ko sem torej ugotovil, kam so izginili Hrvati, sem se vrnil v hotel, kjer je stanoval Pavelič. Naslednji dan je šel Pavelič obiskat svoje prišaste v vilo. Po poti ga je ves čas spremljalo več agentov v civilu, ki so ga stražili tudi v hotelu. Čez kako uro je prišel iz vile ves nasmejan, se vrnil v hotel in se ni več prikazal ven. Cortesi pa se je že prvi večer odpeljal z vlakom v Rim. Tretji dan se je v Rim odpeljal še Pavelič, vsekakor na sprejem k Mussoliniju. Kasneje sem zvedel, da so ga najprej sprejeli na zunanem ministrstvu. Iz Rima pa se je odpeljal v Livorno, kjer so mu spet dali primerno vilo za stanovanje in delo ter jo temeljito zastražili.

Odveč je govoriti, kako so ustaši v Bologni kot tudi drugje dobili od italijanskih oblasti dovolj denarja na razpolago. Večkrat smo ugotovili, da ga naravnost razmetavajo...

Ko je Pavelič odšel, jaz pa sem se vrnil k svojemu vsakdanjemu delu, sem na svojo pest, skrivaj seveda, opazoval ustaško gnezdo v tisti samotni vili. Opazil sem, da imajo tudi ustaši svojo stražo in da kupujejo kruh vedno v isti pekarni. (Nadaljevanje)

Kmalu bomo proslavili 50. letnico oktobrske revolucije. Še posebno pestre spomine bo ob tej priložnosti obujal tovariš Ivan Cah-Iskra. Udeležil se je namreč oktobrske revolucije na strani boljševikov.

Tovariš Cah se je rodil pred 70 leti v Kortinah pri Crnem kalu, v številni, 11-članski družini. Njegov oče je bil razgledan delavec in je zato otroke vzgajal v poštenju in ljubezni do svojega naroda. Tudi mati je bila zavedna Slovenka. Oče je iz dna duše sovražil avstro-ogrsko monarhijo. Ker je »obrekoval« kraljevo družino, so ga leta 1918 v Trstu zaprli in po razpadu monarhije kmalu izpustili.

Osnovno šolo je tovariš Cah obiskoval v domačem kraju, v Preloki in v Rižani. Bil je odličjak. Namenili so ga v ofi-

ujetnikov v Kijev. Tu so vojake bivše avstro-ogrske vojske, ki so pripadali slovenskim narodom, ločili od drugih.

Tovariša Caha so poslali v mesto Kerč na delo v tovarno železa. Tu je delal okrog leto dni in dočkal tudi zmagovito oktobrsko revolucijo. Jeseni 1917 pa so ga že premestili v Ekaterinovsko gubernijo, na Lidjevski rudnik. Takrat so tam divjali hudi boji med Rdečo armado in intervencijskimi četami. Ker so kozaki, ki so pripadali belim, počenjali strahofna grozodejstva, je boljševiška armada oborožila tudi prostovoljce iz vrst ujetnikov. Prijavil se je tudi tovariš Cah, dobil orožje in kapo z rdečo zvezdo ter se udeležil hudih bojev na položajih pri mestu Hanženkovo in pri železniški postaji Rutčenkovo. Ko so po

centra v Parizu je prišel v Trst Nadal Kolarič, ki je 6. decembra 1930 v Gabrovici sklical sestanek. Med 13 udeleženci tega sestanka je bil tudi tovariš Cah, katerega so na sestanku skupaj z Antonom Bernetičem določili za predstavnika prvega odseka v Slovenski Istri; ob prihodu tovariša Kolariča je bilo ozemlje v Slovenski Istri in pri Trstu razdeljeno na štiri odseke in prvi sektor je obsegal ozemlje od Rižane do Klanca, Prešnice in Ocizle.

Slovenskemu življu je bilo pod Italijo težko živeti. Zlasti davki, so bili veliko breme zanj. Leta 1932 so v Dekanih izbruhnile demonstracije, ki jih je vodil tovariš Cah.

Po aretaciji Ivana Purgerja iz Gabrovce leta 1933 je tovariš Cah nekaj časa vodil osrednjo organizacijo KP v Slovenski Istri. Dne 22. decembra 1941 — vse do takrat je Ivan Cah vodil organizacijo KP — sta se pri njem oglašila tovariša Oskar Kovačič, član CK KPS, in tovariš Bernetič. Dogovorili so se o bodočem delu ter ustanovitvi terenskih odborov OF. Od tega dne je tovariš Cah sodeloval v mnogih protifašističnih akcijah v Slovenski Istri. V tistem času so pripravili okrožni komite partije za Slovensko Istro in rajonske odbore OF. Ivan Cah je postal član OK KPS za Slovensko Istro in bil zadolžen za sodelovanje s tehnikami.

Napočil je dan, na katerega je primorsko in istrsko ljudstvo čakalo 25 let. Italija je kapitulirala. Tudi tovariš Cah je sodeloval v splošni vstaji v Slovenski Istri. Ob združitvi brkinsko-istrskega okrožnega komiteja je postal njegov član. Ze novembra istega leta je prevzel dolžnost načelnika okrožne gospodarske komisije za Slovensko Istro ter jo opravljal do reorganizacije avgusta 1944. Nato je delal v organih socrskega okraja do junija 1945.

Po vojni tovariš Cah ni odrekal pomoči družbeno političnemu razvoju domovine. Bil je član ukrajskega odbora Sežana. Član tržaškega okrožja in opravljal je še druge odgovorne funkcije. Za svoje zasluge v NOB je bil večkrat odlikovan. Dandanes, ko je že v pokloju, prizadevno pomaga domačemu odboru za zgodovino, ki pripravlja kroniko pod naslovom »Slovenska Istria v borbi za svobodo«.

Albert Klun

Ivan Cah-Iskra

cirsko pomorsko šolo v Pulji. Tja pa ni odšel, čeprav je napravil vse izpite. Raje je ostal doma, se izučil zidarske obrti in pomagal očetu. Potem je moral k vojakom. Najprej je preživel leto dni na meji z Romunijo, v delovni četi 97. regimenta. Leta 1916 so ga premestili v 4. regiment hribovlancev v Leobnu na Zgornjem Stajerskem, od koder je moral na rusko fronto.

Na ruski fronti je bil tovariš Cah petnaest dni v bližini Njebela pred Stanislavom. Dne 14. avgusta je zbežal k Rusom, potem ko je njegov batalion utrpel hude izgube. Enaist dni so ujetniki »hodili do postaje Proskov, kjer je bilo ujetniško taborišče. Nekaj dni zatem so ga poslali v zbirno taborišče

nekajdnjih hudih bojih enote Rdeče armade dobile okrepitev, so vojne ujetnike-prostovoljce vrnili na delo — na boljša delovna mesta — in jih niso več imeli za vojne ujetnike, temveč za vojne tovariše. Tovariš Cah je nato delal v nekem strojnem obratu in se podrobno seznanjal tudi z oktobrsko revolucijo. Iz Rusije je odpotoval 8. novembra 1918 in se srečno vrnil med domače. Potoval je s posebnim rusko legitimacijo, ki jo je dobil kot sodelavec — prostovoljec v oktobrski revoluciji.

Zal se tovariš Cah vrnitve domov ni dolgo veselil. V Slovenskem Primorju in Istri je zavladal fašizem.

Po vrnitvi iz Rusije so fantje kmalu pričeli širiti velike ideje oktobrske revolucije. Ivan Cah je bil aprila 1919 povabljen v Gabrovico na sestanek, ki ga je pripravil tovariš Ivan Regent, vodil pa tovariš Vincenc Fortuna iz Dekanov. Na sestanku so se domerili, da bodo poznali italijansko posadko iz Dekanov. Tovariš Cah se je udeležil tudi akcij razširjanja naprednega tiska, sodeloval je v akciji za izvolitev komunističnega predstavnika v parlamentu.

Ko je v Italiji prišel na oblast fašizem, so se morali anti-fašistični borci, predvsem pa voditelji, umakniti v ilegalno. Po navodilu vodij ilegalnega

ATENE, avgusta.

■ »Bobeka izgnani iz Grčije.« Kdo bo odslej treniral grške nogometne reprezentante? »Kam plove grški šport?« To so bili naslovi v naših časopisih zadnje tedne. V Atenah, tisočletni prestolnici najjužnejše balkanske države, dnevnik »Katimerini« tega mednarodnega škandala sploh ni omenil.

Poltovorna, nad 30 let stara ladja Lastovo se je med poslovljnim tuljenjem siren komaj premaknila, ko sem že segel novim znancom v roke. Trije ljubljanci — Marinka, Tone in jaz smo se vključili v skupino študentov, ki potuje v Grčijo na ogled znamenitosti in novim doživljem naproti...

Z majhno zamudo smo se znašli na morju med lučmi in lučkami ob obali. Vodja Peter je privlekel na dan steklenico

dala volitve. Uvedla je policijsko uro in Atene nekaj dni niso smeli na cesto.

Popoldne smo na levi obali opazovali razdrapano grebene albarskih gor. Vasice so gnezde na pustih področjih ob obali; Helena mi ponudi daljnogled. Prvič sem se srečal z obalo brez hotelov, naselij ali kampov, divjo, neprijetno, prazno in zapuščenost, kjer se je tu in tam pokazal kak na pol dograjen turistični objekt. Kar kmalu so se naši fotoaparati obrnili na drugo stran, na sončno, zeleno obalo italijanskega jugovzhoda.

Večer je bil dolg — po zadnjem obroku hrane skoraj nismo imeli kaj početi. Dekleta

mi prospekti turistične prvakinje Grčije.

»Lani sem bil na Bledu, ogledoval sem si vaše zanimivosti. Vaša Gorenjska, to je nekaj! Samo tam ne znanjo vsega izkoristiti kot mi v Iteli. Samo Delpehe imamo, pa pride v naše naselje skoraj toliko gostov kot v Bohinj. Skoda, da letos ne morem in ne smem nikamor potovati.«

Pa mi jo je zasolil! Sele ko sem sem vračal v pristanišče, sem si natančno ogledal lito. Zgodovinsko mesto, nekoč prestolnica regionalne kulture, danes revno, umazano in zanemarjeno pristanišče z zelo živahnim prometom. Ulic že tedne niso pometali, kavarnski stolčki so na pol polomljeni, voljak v živozeleni uniformi zdehavo govori z namazano blondinko na majhnem beneškem balkončku. Tokrat gledam Grčijo drugače...

S poti po današnji Grčiji

»Kajče sline« v slovo kopnemu. Kmalu smo nekateri sredi razprave o tel in oni fakulteti, drugi pa si iščejo primeren kotiček na krovu, kjer bomo potniki drugega razreda preživeli naslednjih 12 dni. Tone si razteguje pljuča s polnjenjem blazine, Marinka in še nekateri pa si ogledujejo razsežnosti ladice, ki nas pelje proti antični Grčiji in moderni državi v Sredozemskem morju.

Veste, da na morju čas nekoč počasi šepa za hitrostjo ladje? Pa vseeno: kar hitro smo prepluli naš Jadran in v nekaterih pristaniščih nihče niti ni hotel na kopno. Po pravici povem, še vedeli nismo, kdaj je bila opravljena carinska formalnost. Hrustali smo imenitne breskve, ko se je v jedilnico vrnil vodja Peter in z globokim vzdihom naznanil, da smo »potrjeni za čez mejo«.

S seboj imam znan slovenski časopis — citiram kratek odstavek:

■ Zgodilo se je tisto, kar se desničarske stranke v Grčiji že dolgo napovedovale. Vojska je v tej deželi, kjer se je rodila beseda DEMOKRACIJA, prevzela oblast, razpustila parlament, prepovedala vse stranke, ukinila ustavo in obdvo-

so šivala, pisala in si urejala drobarnije v potovalnih torbah. Fantje pa smo skoraj vsi posejali ob taroku in bučno gledali karte, obkroženi od steklenic oranžade in piva. Čakali smo, da prispemo v prvo grško luko.

»Itela, pristajamo,« nas v hipu zbere pod seboj ladijski zvočnik. »Tu ostanemo dopolnite, kdor želi, naj si gre gledat Delpehe.« Trenutek potneje nam mornar potisne v roke zelen listič — in to bo naša »osebna izkaznica« v Grčiji. Večina navalov na avtobuse in odrbi so slabi cesti nekam za hribe. Tam sem se bil, zato se odločim, da skočim obiskat znanca v bližini hotel Xenia. Marka sem spoznal pred leti na Ohridu, kjer je skupini ameriških turistov skušal tolmačiti zgodovino Makedonije. Tokrat ga nisem našel, pač pa mi je njegov oče, mr. Papaelias postregel z »Ouzo« (znano grško žganje) in »papastratosom«, neskončno dolgo cigareto s filtrom. V receptih hotela, ki ga vodi, pa me je založil z vsemi mogoci-

■ Naši časopisi so že pred meseci poročali, da si grška desnica trdovratno prizadeva preprečiti volitve. Le-te bi v tedanjih razmerah pomenile veliko zmago Unije centra in njenega voditelja Papandreou, velikega naslednika Venizelosa, ki je pred drugo svetovno vojno strmoglavil monarhijo.

Zvečer smo se usidrali v Pireju, enem najvažnejših shajališč ladij vseh dimenzij in namenov. Ogromna nizozemska se je leno pozibavala ob vitki amerikanci, turška ob japonki, le od časa do časa nam je kaka sirena parala ušesa. Tu bomo ostali do prihodnjega večera, zato hura! Na kopno! Prva pot je veljala najbližjemu prodajalcu grozdja, druga pa v enega izmed sto in sto »barov« na plivo. Nekateri nasploh menijo, da je Pirej največji trg v Evropi, saj si lahko kupiš vse, od bučke do mercedesa (600 kar-tako ob ulicah ali na njih, seveda ob glasnem zbijanju cene. Tu kar mrgoli MP čelad, saj se zbira lo mornari vseh dežel in tebež je v Pireju (Nadaljevanje na 8. strani)

Okrogle in oglate

Ameriška logika. Ameriški senator Wayne Morse je takole pojasnil pojem Johnsonove eskalacije vojne (sopnjevanja vojne): »Eskalacija je tisti skrivnostni postopek, po katerem je moč doseči mir z zaostrovanjem vojne.«

Ameriški »uspehi« v borbi zoper komunizem... Predsednik kamboške vlade princ Sihanuk je nedavno dejal o ameriški politiki na Daljnem vzhodu: »Najboljši način za ustvarjanje komunistov je — poklicati Američane, naj pridejo v kraje, kjer dotlej še ni bilo komunistov...«

Bumerang... Neki francoski pisatelj je rekel, ko je pred kratkim govoril po pariškem radiu v razpravi o napetem mednarodnem položaju: »Državniki so politiki, ki se prepirajo o rešitvi vprašanj, ki so jih sami ustvarili...«

Varuj se nesumljivih! V rimskem parlamentu so razpravljali o delovanju italijanske uradne obveščevalne službe »Sifara«. Očitno so ji, da je vohunila ne samo za opozicijskimi prvaki, pač pa tudi za režimskimi stebri. Odstavljeni šef te službe general de Lorenzo se je takole zagovarjal: »Izpoginjeval sem svojo dolžnost. Prevrtil sem svoje dosjede, ne v kavarnah...« Službi »Sifara« so bili sumljivi vsi ter je vodila zaupne dosjede (svežnje spisov) tudi o vseh ministrih. Samo za enim ministrom niso vohunili (ter niso o njem vodili dosjede), in sicer za poljedelskim ministrom Resti-

vom, ki je v šali dejal častnikarjem: »To je zame malone žaljivo. Zakaj sam jaz edini, ki ni sumljiv?« Vendar je v njegovi šali grenak priokus, zakaj vsi kažejo s prstom nanj in pravijo: »Varuj se tega človeka, ki ni sumljiv!«

Spoznanje pametnega. Francoški pisatelj Andre Maurois je takole svetoval v pismu nekemu mlademu pisatelju: »Kdor spozna, da ni mnogo pametnejši kot drugi, je že pametnejši kot mnogi, ki mislijo, da so pametnejši.«

Angleška zvestoba... Britanski sociolog G. Simpson je dejal, ko je govoril po londonskem radiu v neki razpravi o krizi tiska: »Pravzaprav je človek prej pripravljen izneveriti se svoji ženi kot svojemu dnevniku...«

Niti nore ideje niso za odmet... Britanski minister za narodno obrambo je povzel vsebinsko parlamentarne razprave o pottebi varčevanja v vojaškem proračunu in je rekel tudi tole: »Menim, da je tudi v najbolj nori ideji zrno resnice...«

Ko gre komu za glavo, pozabljaj na predsojce... V londonsko gasilsko brigado so nedavno sprejeli nekaj črncev. Neki laburistični poslanec je takole zavrnil poslanca, ki so nasprotovali sprejemanju črncev v te brigade: »Prepričan sem, da nima niti človek z največjimi plemenskimi predsodki ničesar proti temu, da ga reši iz plamenov gasilec črne kožne barve.«

Strauss — čarodej... Zahodnonemški minister za finance Franz Strauss je rekel, ko je obravnaval skunje pri sestavljanju svojega prvega državnega proračuna: »Minister za finance mora biti ne samo politik, on mora biti tudi — čarodej.«

Nemci niso najhujši sovražniki... Britanski maršal Montgomery, ki je odkril spomenik pri El Alameinu, kjer je bil pred 25 leti premagal nemškega generala Rommela, je rekel častnikarjem: »Precejen del življenja sem prebil v bojih proti Nemcem in politikom. Reči pa moram, da je mnogo lažje bojevati se proti Nemcem.«

Radomska OSVEŽUJE

PET USODNIH LET ZA ITALIJO

Poraz se je začel jeseni 1942

V DANAŠNJI ŠTEVILKI ZAČENJAMO NOVO SERIJO »PET USODNIH LET ZA ITALIJO«, KI JE POVZETEK KNJIGE »THE DAY OF THE LION« (»DAN LEVA«). AVTOR JE ANGLEŠKI NOVINAR IN PISATELJ ROY MAC GREGOR-HASTIE. CIGAR KNJIGI O HRUŠČOVU IN MAO CE TUNGU SO PREVEDLI V ŠTEVILNE JEZIKE. MORDA NJEGOVA IZVAJANJA ZA NAS NE BODO VEDNO ČISTO SPREJEMLJIVA. POMENILA PA BODO OBOGATITEV NAŠIH POZNAVANJ RAZMER V ITALIJI, ZRETEV KATERE JE BILA TUDI NAŠA DEŽELA.

Druga svetovna vojna je bila odločilnega pomena za zgodovino našega sveta, ker je povečala nejevoljo dežele nad režimom in jo osredotočila v velik nacionalni odpor do vojne. Sicer pa vojna ni imela dosti skupnega s fašizmom. Kot so ponosili vse krave črne, so v vojni vsa ljudstva enaka. Ko je vojna napovedana, preneha biti stvar poklicnih politikov in postane monopol nepolitičnih diletantov. V vojnem času je politična, gospodarska in celo moralna organizacija neke dežele zelo podobna drugi deželi. Le malo je razlik in le malo je izbire med deželami v vojnem času.

Mussolinijeva vojna se je začela z uspehi agresorja, kar je normalno. Italija je planila na Francijo, ki jo je Nemčija že potisnila na kolena Francozi so po italijanskem napadu naglo kapitulirali. Mussolini je sililo užival, ko je pred francoskimi predstavniki spregovoril o »ne-navadnem naključju, da je prekinitev ognja z rajhom in njegovimi zavezniki podpisana ravno v tem železniškem vagonu, v katerem so leta 1918 podpisali nemško predačo... 19. junija 1940 sta si Mussolini in Hitler na sestanku v Münchnu razdelila odgovornost na bojišču: Italija naj bi prevzela vojno na

Balkanu in Sredozemlju, Nemčija pa skrb za »varnost meja na severu«.

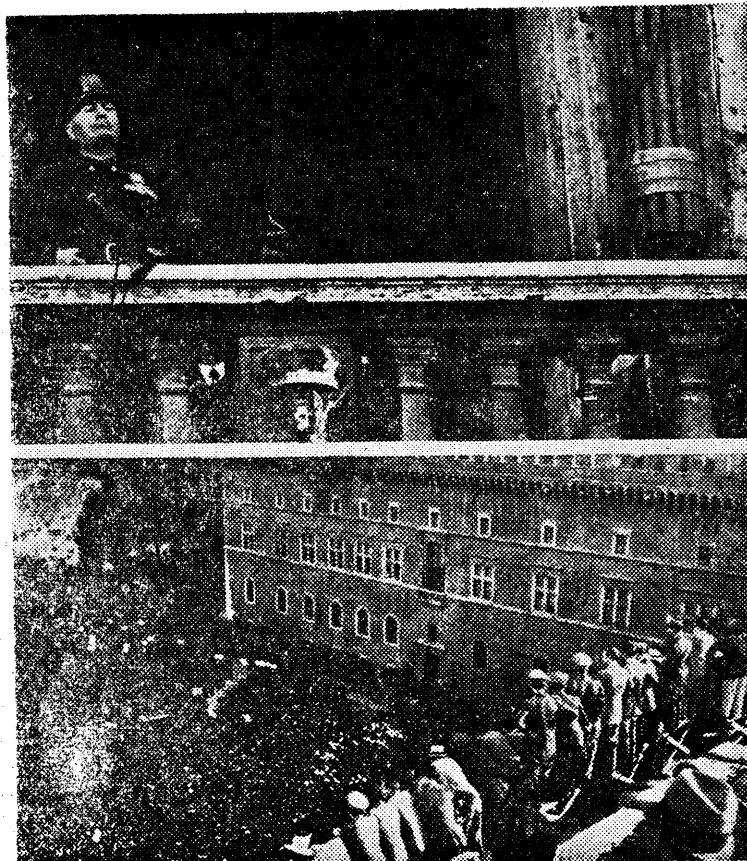
Mussolini je zasedel Grčijo v oktobru 1940, aprila 1941 pa Jugoslavijo. Diplomatskih razlogov za vojno niti ni iskal: za sile Osi je bilo pomembno le to, da »nevtiralizirajo« Balkan vse do Turčije. Nemška vojska je zasedla zahodno Evropo, pri čemer ji je pomagala nevtralnost Franca in Salazarja. Sovjetska zveza je priključila Baltik in romunske province Besarabije. V severni Afriki je Gaziani prišel do Sidi el Baranija v Egiptu.

Dne 12. februarja 1941 sta se Mussolini in Franco sestala v Bordighieri, da bi preučila vojni položaj: oba sta bila zaskrbljena zaradi nenadnega tesnega Hitlerjevega zavezništva s Sovjetsko zvezo. Po izmenjavi diplomatskih not in sestanku 2. junija 1941 med Hitlerjem in Mussolinijem je bilo razlogov za zadrego konec: 22. junija 1941 so nemške čete napadle Sovjetsko zvezo, kmalu nato pa so se jim pridružile »prostovoljske« enote Fincev, Romunov, Madžarov, Slovkov in Hrvatov. Tem so se pozneje pridružile španska »Modra divizija«, francoski »Karel Veliki« in »Ivana

Arška«, potem pa švicarske, norveške, baltske in ukrajinske enote (slednje pod poveljstvom generala Vlasova). Dne 7. decembra 1941 so sile Osi dobile novega sovražnika: to se je zgodilo, ko je japonski imperij brez poprejšnjega opozorila potopil ameriško ladjevo v Pearl Harbourju. Mussolini je to imenoval »najbolj inteligentna vojna napoved v našem času«.

Nasprotni napadi Velike Britanije, Sovjetske zveze in ZDA so imeli nekaj skromnih uspehov, ki so jih takoj preglasile »pomladne ofenzive« sil Osi v letu 1942. V ZSSR so von Paulusova in armade drugih nacističnih generalov potisnile Rdečo armado s Krima (italijanske čete so pri tem zasedle Sevastopol), iz donskega bazena, iz step v dolnjem Povolžju, vse do Stalingrada. Prve nemške enote so prišle do Kaspijskega morja. Sredi leta 1942 so bile vse zahodnoevropske dežele (razen nevtralnih: Španije, Portugalske, Švice in Švedske pod nadzorstvom sil Osi: Finska, Norveška, Danska, Poljska, Čehoslovaška, Belgija, Nizozemska, Luksemburg, Francija, Jugoslavija, Albanija, Madžarska, Rumunija, Bolgarija, Grčija, Baltik in celo otoki v Rokavskem prelivu. Napad italijansko-nemških enot pod Rommelovim poveljstvom v severni Afriki, se je po nekajkratnih spopadih pri Tobruku posrečil, tako da so pogoltni britanske enote iz Libije in prišli daleč v Egipt, vse do linije pri El Alameinu. Na vidiku je bil Sueški prekop, do Aleksandrije je bila le kratka pot. V tem času so Japonci grabili na kup azijskih plemen: ob japonskem obračunu so lahko ugotovili, da nadzorujejo Korejo, Mandžurijo, Mongolijo, velik del Kitajske, Indokino, Siam, Burmo, Malezijo, Indonezijo, Filipine, skoraj vso Novo Gvinejo, večino ameriških kolonij na Pacifiku.

Jesen 1942 je pomenila za sile Osi vrh vojaških uspehov. Potem je plaz začel počasi drseti navzdol in poraz je dobival vse določnejše oblike. Po jeseni 1942 je bila usoda Italije, Nemčije in Japonske zapetena, na četudi ne bi prišlo do eksplozije atomske bombe. Nemčija in Japonska sta se bojevali do leta 1945. Julija 1943 so se zavezniški izkrcali na Sicilijo in Mussolini je bil odstavljen. 8. septembra 1943 je Mussolinijev naslednik Badoglio spreminjal fronto. Tako se je začela državljanska vojna med Badogliom in zavezniški na eni strani ter Mussolinijem republiko Salo in Hitlerjevimi rajhom na drugi strani. Od 8. septembra 1943 do Mussolinijeve smrti leta 1945 je bila Italija, skoraj brez pomena za izid dru-

MUSSOLINI NA BALKONU NAZNANJA MNOŽICI, KI JE ZBRANA NA PIAZZA VENEZIA, DA JE BILA »VOJNA NAPoved ZE IZROČENA AMBASADORJEMA VELIKE BRITANIE IN FRANCIE«: »ITALIJANSKI NAROD, ZGRABI OROŽJE IN POKAZI SVOJO ŽILAVOST, POGUM IN VELJAVO!«

ge svetovne vojne, tako da je predvsem poravnava stare častne, politične in osebne dolgov.

Soglasna je sodba, da je bila državljanska vojna 1943–1945 edina, v kateri so se Italijani bojevali z določenim navdušenjem. Najprej je manjšina, potem pa večina prenehala verovati v človeka, ki mu je dvajset let trdo zaupala. Rezultat je bil bratovren polom. Rečeno je bilo, da je bil uspeh fašizma v Italiji največji »kramarski uspeh« stoletja. Mussolini si je dejansko pridobil zaupanje Italijanov.

Kdaj se je pravzaprav to zaupanje začelo manjšati? Za manjšino, ki jih vodijo natančni interesi (stranka, kralj, vojska, cerkev, poslovni svet), je Mussolini izgubil ves čar že pred posegom v vojno med Hitlerjem in demokratičnimi deželami. Mnogoč, ki so se dolga leta zbirale pod Mussolinijevim balonom, so začele izgubljati zaupanje dosti kasneje: šele tedaj, ko Italija ni imela sreče v vojni.

Na papirju naj bi izvolitev Pija XII. na papeški prestol v letu 1939 pomenila okrepitev režima. Jasno je seveda, da se

Mussolini ne bi mogel tako dolgo obdržati, če ga papež vsak teden ne bi proglašal za »moža božje previdnosti«. Pij XI. je pomagal utrjevati režim. Ni pa bilo razloga, da bi Pij XII. šel po isti poti, še posebej, ker je bil germanofil. Ko je bil še nuncij v Nemčiji, je bodeči Pij XII. dobil od nemške katoliške aristokracije zagotovilo, da se Hitler pripravlja na »uničenje boljševiške nevarnosti«. Pacellijeva pot na papeški prestol je bila zglajena z drugim konkordatom: nemško-vatikanskim konkordatom, ki ga je Hitler podpisal na predlog svojega najbližjega katolika von Papena. Neprijetna epizoda, kakršna je bila ob vodje nemške katoliške akcije Klausenerja. Pacellija ni omeščala niti mu ni odprla oči pred nacizmom. Papeško encikliko z dne 14. marca 1937, s katero je Pij XI. obtožil Hitlerja zlorabe konkordata, je Pij XII. obsojil, čeprav v prikritih izrazih. Prav na dan papeškega kronanja — 12. marca 1939 — je papež Pacelli javno zaželel »potrpežljivost in zmernost v prihodnjih stališčih katoliške cerkve do Hitlerja.«

(Nadaljevanje prihodnjič)

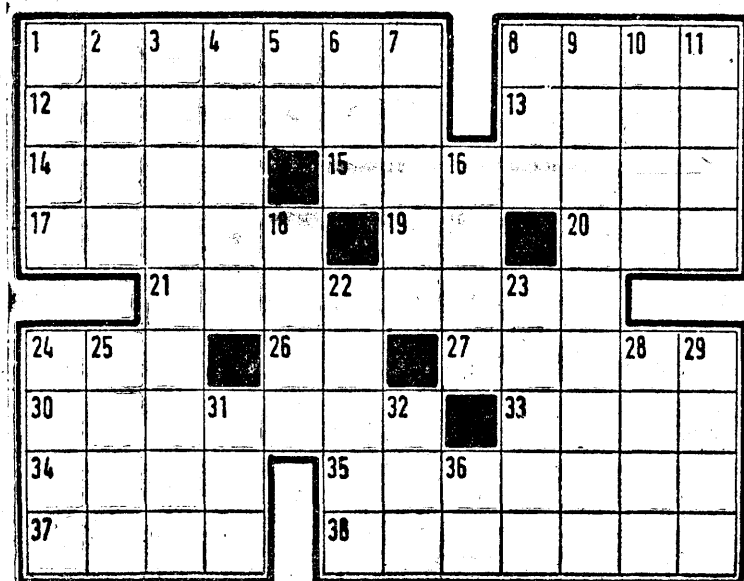
DROBNE zanimivosti

precej pozno. V Rusiji so še 1844. leta nagrajevali poljedelce, ki so gojili krompir.

● Mladinec Branko Rački iz Dugo Rese je ulovil ščuko v reki Mrežnici. Ulovljena ščuka je tehtala 15,20 kg.

● V naši državi je več kot petsto železniških predorov. Največji predori so na progi Salzburg – Jesenice – Trst. Karavanški predor na jugoslovansko-avstrijski meji je dolg 7976 m, gradili pa so ga od 1901. do 1906. leta. Drugi daljši predor na tej progi, ki je ves na ozemlju naše države – in sicer Slovenije – je bohinjski predor, dolg 6339 m; tega so gradili od 1900. do 1905. leta. Približno tako dolg bo tudi predor skozi planino Bukovik v Makedoniji na progi Gostivar – Kičevo, ki ga pravkar gradijo; ta bo dolg 7048 m.

● Dubrovniški ladjedelci so že v XVI. stoletju uživali velik sloves, zlasti še med pomorščaki. O tem sta pisala tudi zgodovinarja pomorstva Pantero Pantera in Bartolomeo Crescenzi; trdila sta, da spadajo dubrovniški ladjedelci

med najboljše na svetu. Izredna kakovost jadrnic, zgrajenih v dubrovniških ladjedelnicah, je bila posledica bogatih izkušenj pa tudi posebnega načina izdelovanja, tako da so pomorščaki izvedenci po svetu pogosto govorili o ladjedelstvu »dubrovniškega kova«.

● Domotožna rasa. Neki angleški poljedelec iz Walesa v jugozahodni Angliji je nedavno prodal svojo raco nekemu kmetu v bližnji vasi. Novi lastnik je, za vsak primer, raci postregel perutnice in jo spustil na dvorišče. Tedaj pa se je primerilo nekaj, kar je ponavadi značilno za pse in kdaj pa kdaj tudi za konje in mačke: raca je peš preracala dolgih 18 kilometrov, da se je lahko vrnila k svojemu prejšnjemu gospodarju oziroma na svoj prejšnji dom.

● V Siriji so na reki Orontu blizu mesta Hema že tri tisoč let pred našim štetjem zgradili pregrado s prvim umetnim jezerom na svetu (kolikor je doslej znano). Pregrada je bila visoka pet metrov, količina vode, ki se je stekala v umetno jezero, pa je zavzemala prostornino 90.000.000 kubičnih metrov. Jezersko vodo so uporabljali za namakanje obdelovalnih površin v okolici Hema.

● Zastrupitve v Nemčiji. V Zahodni Nemčiji se vsako leto zastrupi okrog 60.000 samomorilcev. V zadnjih petih letih se je število samomorilcev, ki so se zastrupili, petkratno povečalo. Danes umira v tej deželi več ljudi od zastrupitve kot od vseh nalezljivih bolezni (z izjemo tuberkuloze). Zenske se zastrupljajo dvakrat bolj pogosto kot moški.

Križanka

jancev, 20. pravo ime prve slovenske filmske igralke Ite Rine (Krajanje), 21. prilepka parizanskega oficirja, ki ga je poslal vrhovni štab NOV Jugoslavije v pomoč v Slovenijo, bil je načelnik štaba IV. operativne cone (Petar-Pero), 24. vse po srbsko, 26. kratka za company, družba, 27. majhen otok v zalivu Geelvin (zahodni Iran), 28. mesteca na otoku Lollandu, Danska, 33. vrsta žita, 34. brezupno stanje, 35. sosednja država, 37. divji kozel, 38. izraz za partizana, ki je povzročil zmedo v borbi.

NAVPIČNO: 1. velika reka, ki teče skozi Češkoslovaško in Nemčijo in se izliva v Severno morje (naša pisava), 2. klic, poziv, 3. samokres — avtomatska velika kalibra, preostali so jih Nemcem zaplenili partizani, 4. velika zvezda, 5. avtomobilska oznaka Reke, 6. vzklík, če se opečeš, 7. perje pri repi, korenju (množina), 8. kratka za agronom, 9. prilepka generalnega sekretarja ZZZB NOV Jugoslavije, (Ivan), 10. muslimansko moško ime, 11. reka na Primorskem, 16. divja raca, 18. domače moško ime, 22. ime hrvaškega narodnega heroja Kraša, 23. maliki, 24. kol srednje kope, ostrv, 25. ime slovenskega filmskega podjetja, 28. vzgoja živine, 29. prtok Donave na Bavarskem, 31. kratka za »Ljudska prosveta Slovenije«, 32. grška črka, 36. nemški predlog.

RESITEV KRIŽANKE IZ PREJŠNJE ŠTEVILKE

VODORAVNO: 1. Frankolovo, 8. Etna, 10. par, 11. DIT, 12. Kozara, 14. EC, 15. Man, 16. Nin, 17. Matej, 18. SK, 20. as, 22. Jasna, 23. Cer, 25. res, 26. KR, 27. Ilorn, 29. Kai, 30. ton, 31. Bulic, 32. apokalipsa.

VODORAVNO: 1. majhen otok v otočju Sulu (Indonezija), 8. prvi predsednik osvobodene Alžirije (Ferhat), 12. otopenost, brezbriznost, 13. vas pod Mokrecem, ki so jo požgali Italijani že marca 1942. leta, 14. zbiranje česa, 15. visoka gora nad Tržicem, zatočišče gorenjskih partizanov, 17. ime znanega francoskega filmskega igralca Delona, 19. kratki pisatelja Gor-

(»Ustis z s fufuafufu«) nekaj vsakdanjega, tako kot vedno svetleče reklame cigaret papastros ali pa piva »fix«. Večina nas je že prej videla največje znamenitosti Aten in okolice, zato smo odšli v zmeden kabinet gledat orientalske plesalke.

■ Atenska radijska postaja je sredi aprila prav na kratko sporočila, da je zaradi nenor-

Grčiji so pred leti ustanovili Tourist Police z namenom, da čuva spomenike, obenem pa je tudi uradna informacijska služba — so nas stalno z živig opozarjali, kje in kaj smemo fotografirati, kam stopiti. Potem pa smo imeli vsega dovolj. Zeleni smo si spet morja.

■ Pravda piše, da nobeden tujih novinarjev še ni videl dokumenta s kraljevim podpi-

Rdeč prah nam meče v obraze, ko se napotimo v mesto. Revne hiše ob obali, le nekaj višjih in novejših nas pozdravljajo od daleč. Živo srebro sili na štirideset, zato hitro na pivo. Natakari — ne morem se spomniti, kako se mu po novogrško reče — takoj prepozna v nas Jugoslovane. Brez besed vsakomur prinese vrček hladnega piva, zaželi »sigiyen« (na

strašna pošast »minotavros«, pol človek pol bik. Vsako leto so jih morali domačini žrtvovati sedem devic, dokler je ni z mečem pokončal legendarni junak Tezej. Legenda pravi, da mu je kraljeva hči Ariadna dala klobčič volne: Tezej je šel po hodnikih, odvijal klobčič, našel minotavrosa in ga ubil, potem pa je zavijal klobčič in se rešil iz podzemlja na svet-

prejšnjega stoletja so pričeli razkopavati pobočja hriba Kephale, tudi genialni samouk Schliemann jo je zamenjkal po starih Homerja! Sele napol avanturist Arthur Evans jo je odkril in znova predstavil svetu v preostalem stanju z rahlo neposrečeno verzijo.

Večno smo lahko občudovali čudovito ohranjene barve na stenah dvoran, še bolj pa smo se čudili originalnim freskam v iraklionskem muzeju. Splačalo se je prepotovati tisoče in tisoče kilometrov in si ogledati Knosos. Strmeli smo, gledali z odprtimi usti in neudrudno iskali motive za čim boljše fotografije. Kip divjajočega polbika...

■ V Grčiji vlada monarho-fašistična diktatura, piše zahodni časopis z dvomilionsko naklado. Vojska odkriva skupine, ki hočejo z orožjem nasprotovati sedanjemu režimu. Grški študentje v tujini na priznavo nove vlade. Melina Mercouri je zaprosila za neko drugo državljanstvo. Njene filme so v Grčiji prepovedali. Šeststo knjig je prepovedanih. Na nekem otoku hočejo okoliati republiko. Pričetek osvobodilnega gibanja...

Tele naslove sem spet prebral, ko sem stopil na domačo trdnjo tla. Kar sem se učil v šoli, sem videl v Grčiji. Videl sem zgodovino, ljudi pa nisem spoznal. Janez Grčar

S poti po današnji Grčiji

malnega položaja v državi vso oblast prevzela vojska. Dan kasneje so objavili še kraljev dekret, s katerim je ukinil več členov grške ustave z obrazložitvijo, da so dali povod za nenormalen položaj in notranje razprtje. Vse telefone so takoj izključili, šole zaprli, po ulicah pa je pričelo patrolirati vojaštvo v polni opremi. Tudi mi vidimo tepe in marogaste uniforme celo pred največjimi znamenitostmi...

Prihodnji dan smo šli vseeno na ogled Akropole s Parthenonom, Propileom, Erechtheonom in Viktorijinim templjem. »Pa vse to smo že videli na prospektih, razglednicah, filmih,« se je ujezil Tone na žgočem kamnitem ostanku kulture sveta, ker je zamenjkal senca. In še turistični policaji — v

som. Trdijo, da je v udar vmešana tudi CIA. Od naših spremljevalcev nihče ne (smel) govori o politiki. Slušali pa smo o deset tisočih političnih zapornikov. Nelojalne uslužbenice, učitelje in druge odpustili, pošiljali v pokoj. Letos bo za polovico manj turistov tukaj, kot so predvidevali. Ogromno smo jih srečali, vendar v to verjamem.

TURISTIČNA GRČIJA!

Prihodnje popoldne nas je iz poldremavega poležavanja na palubi zadržal glas kapitana. Sidro se je započilo na Kreti, v znanem in enem najstarejših sidrišč v Mediteranu — Iraklionu. Po pristanišču zdehava posedajo mladi, njihove glave že dolgo niso videle kraljice.

Nov švedski avtobus Volvo nas pripelje do pet kilometrov oddaljene najstarejše in največje kraljevske palače v Evropi. Tam nas odloži na najmodernejši asfaltni cesti ob napoli podrti ograji. Oskubejo nas za deset drahem vstopnine in že iščemo pot skozi labirint hodnikov, ploščadi, stebrov in stopnišč. O palači več legenda povedati, da je v njenih podzemskih hodnikih domovala

lo. Zgodovinarji (tu mislim domačina Mistrasa Dimitrosa, ki nam je razlagal zgodovino Kreta), menijo, da je bilo to pred štiri tisoč leti. Takrat je bila Kreta strateško pomemben otok blizu afriške obale, zibelka evropske kulture, medtem ko je kasnejša klasična dežela kulture Grčija že ždela v na pol kameni dobi. Na Kreti je živel sposobno ljudstvo pomorščakov, ki so se že razgledovali po bližnjih in daljnih otokih. Okoli leta 1400 pred našim štetjem je kretska kultura doživela svoj nenadni konec, saj so otok zavzeli in pokorili tuji zavojevalci. Stledil je močan potres, ki je mogel palačo — razsežnejšo od velikanse Buckinghamse palače v Londonu — porušil do temeljev. Sele ob prelomu

spoznal.